

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Likozar

Teledelo v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Likozar

Mentor: izr. prof. dr. Jaroslav Berce

Ljubljana, 2015

Teledelo v Sloveniji

Razvoj in širitev informacijsko-komunikacijskih tehnologij v drugi polovici 20. stoletja vnese številne spremembe na različna področja življenja, nesporno pa spremeni številna delovna mesta. Pojav teledela po različnih definicijah tako ali drugače vključuje uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij za povezavo delavcev s centrom oziroma drugimi delavci ne glede na lokacijo. To omogoča večjo fleksibilnost, tako v širšem organizacijskem smislu podjetja, kakor tudi v organiziranju dela in časa posameznega zaposlenega. Porajajo se nove oblike dela, ki brez sodobne tehnologije niso možne – delo od doma, mobilno delo, telecentri, “coworking”, satelitske pisarne, telecentri, itd. Velik potencial prednosti teledela v organizaciji in fleksibilnosti pa pogosto zasenčijo preveliko prekrivanje privatnega in poslovnega življenja, pomanjkanje nadzora in izoliranost. Slovenija zaradi geografskih lastnosti ni tipična država za razvoj teledela, vendar pa kazalci ekonomske dejavnosti in razširjenosti potrebne tehnologije predstavljajo ugodne razmere. Teledelo v Sloveniji ne bi smeli obravnavati kot prisilo in daljši delovnik, ampak kot možnost za konkurenčno prednost in bolj prijazno delovno okolje. Tako bi informacijsko-komunikacijske tehnologije zares uporabili v prid organizacije in zaposlenih.

Ključne besede: teledelo, delo od doma, telecenter.

Telework in Slovenia

The rapid development of information communications technology in the second half of the 20. century puts a mark on many different aspects of society and is especially visible in the modern workplace. The different definitions of teleworking are focused on the use of information communications technology for the purpose of employee's connection with the headquarters and with other workers. The technology enables a higher degree of flexibility of the organization as a whole, as well as of the individual worker. New forms of the workplace develop due to the modern technologies – work from home, mobile work, telecenters, coworking, satellite offices, telecenters, etc. The many positive aspects of teleworking regarding the organization and flexibility are often overlooked due to the interference of work life into the personal sphere, lack of supervision and the isolation of the teleworkers. Slovenia's geographical characteristics do not make it a typical candidate for teleworking, but the economical structure and the prevalence of the required technology make for a favorable environment. Teleworking in Slovenia shouldn't be viewed as a means of a prolonged workday, but as a competitive advantage and a friendlier work environment. Information communications technology would thus be truly used in the benefit of the organization, as well as the employees.

Keywords: teleworking, telecommuting, coworking.

Kazalo

Kratice.....	5
1 Uvod.....	6
2 Razvoj novih informacijskih tehnologij.....	7
3 Razvoj in uveljavitev teledela.....	11
4 Definicija in vrste teledela.....	16
4.1 Definicije pojmov.....	16
4.2 Vrste teledela.....	18
4.2.1 Teledelo na domu.....	18
4.2.2 Mobilno teledelo.....	19
4.2.3 Telecenter.....	19
4.2.4 SOHO teledelo (small office/home office).....	21
4.2.5 Internetne kavarne.....	21
4.2.6 »Coworking« (sodelovanje, skupno delo).....	22
4.3 Odločitev za teledelo.....	23
5 Slovenske razmere v odnosu do teledela.....	27
6 Raziskave o teledelu v Sloveniji.....	33
6.1 RIS 2001: Teledelo in informacijska-telekomunikacijska tehnologija pri delu.....	34
6.2 RIS 2002: Teledelo v Sloveniji.....	35
6.3 Fourth European Working Conditions Survey (2005).....	35
6.4 Fifth European Working Conditions Survey (2010).....	36
6.5 Anketa Teledelo v Sloveniji.....	37
6.5.1 Metodologija.....	37
6.5.2 Opis vzorca.....	37
6.5.3 Rezultati in analiza.....	38
6.5.4 Primerjava rezultatov ankete s preteklimi raziskavami.....	43
7 Zaključek.....	45
8 Literatura.....	51
9 Priloge.....	55
A Sklop 1: Demografska vprašanja.....	55
B Sklop 2: Splošna vprašanja o uporabi informacijske tehnologije.....	60
C Sklop 3: Vprašanja o teledelu.....	66

Kratice

EU – Evropska unija

ZDA – Združene države Amerike

IKT – informacijsko komunikacijska tehnologija

SMS – short message service (storitev kratkih sporočil)

IM – instant messaging (hitra sporočila)

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

ECaTT – Electronic Commerce and Telework Trends in Europe

ZPOP – Zakon o podpornem okolju za podjetništvo

ZDR – Zakon o delovnih razmerjih

RIS – Raba interneta v Sloveniji

EFILWC – The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

1 Uvod

Teledelo¹ in njegove različne oznake, ki označujejo spekter oblik dela, se začne pojavljati v povezavi z informacijsko – komunikacijsko tehnologijo in se skupaj z njo razvija in dobiva različne širine in pomene. Kljub temu, da se definicije s časom in med različnimi avtorji razlikujejo, se v veliki večini osredotočajo na delo, pri katerem z uporabo IKT² lokacija dela postaja manj omejujoča. Komunikacija in povezava z drugimi akterji organizacije je vzpostavljena ne glede na trenutno lokacijo dela. V nalogi bom opisal različne oblike teledela ter razlike v definicijah, do katerih prihaja med različnimi avtorji in v različnih časovnih obdobjih obravnave teledela.

Nagel razvoj IKT konec 20. stoletja se iz začetnih ozkih sfer uporabe kmalu začne širiti v množično dostopnost, s tem pa se širijo tudi priložnosti in načini uporabe na vedno širše področje družbe. Z nižanjem stroškov ter s širšo dostopnostjo in uporabnostjo se razvoj novih tehnologij odraža tudi na delovnem mestu in v načinu delovanja organizacij. Mnenja in napovedi glede uporabe teledela v organizacijah segajo od revolucionarnega navdušenja nad nižanjem stroškov in prilagodljivostjo do strahu pred izgubo strukturiranosti in nadzora ter pred zmanjševanjem produktivnosti. Ta dihotomija se odraža tudi pri definicijah in raziskovanju teledela.

Kljub temu, da se IKT še naprej razvija in je vse bolj prisotna na različnih družbenih področjih, se v zadnjem času pojem teledela pojavlja manj, kot v času največjega razcveta interneta in drugih IKT. Uporaba računalnika, interneta in drugih informacijskih orodij na delovnem mestu postaja vedno bolj samoumevna, računalniki, tablični računalniki, telefoni in druga oprema pa vedno bolj zmogljiva in lažje prenosljiva. Teledelo kot pojav ni več pogost

¹ Najbolj obširna raziskava teledela v Sloveniji, ki jo v nalogi tudi obravnavam, ter sočasna evropska raziskava teledelo opredeljujeta kot delo, ki ga s pomočjo modernih tehnologij lahko opravljamo od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja ter se tako izognemo tudi dnevni vožnji v službo (Vehovar in Robinšak 2001, 75-84).

² Informacijsko-komunikacijska tehnologija – razširjen pojem informacijske tehnologije, ki se preko moderne informacijske tehnologije razteza tudi na telekomunikacijske tehnologije. Definicije IKT se razlikujejo predvsem po sami širini le-te. Stroga definicija lahko tako zajema zgolj tehnično plat komuniciranja in izmenjave informacij (računalniška, strojna, telekomunikacijska oprema,...). Senn (1998, 20) pa v termin IKT poleg računalniške opreme in omrežij zajema tudi znanje («know-how»), ki je potreben za upravljanje s računalniki in omrežji.

predmet raziskav in se ne pojavlja v rednih raziskavah o delu in pogojih na delovnem mestu v Sloveniji ali Evropi, pogoji za njegov razvoj ali širjenje pa postajajo vedno ugodnejši, saj se IKT razvijajo in širijo svojo uporabo in razširjenost. Zato sem se odločil v diplomski nalogi podrobneje proučiti pojav teledela.

V začetku diplomske naloge se bom posvetil širšim okoliščinam in tehnološkim predpogojem, ki pripeljejo do pojava teledela. V nadaljevanju sledi tudi vpogled v sam pojav, razvoj ter pregled različnih oblik in definicij teledela. V tem kontekstu bom predstavil tudi najvidnejše in najbolj odločujoče prednosti in slabosti, ki jih raziskovalci in uporabniki zaznavajo pri teledelu v praksi. Preveril bom tudi, kakšne so specifične razmere in pogoji v Sloveniji, kar bo uvod v zadnji del naloge. V zadnjem delu bom predstavil izsledke preteklih raziskav, ki so se ukvarjale s teledelom v Sloveniji, tem pa bodo sledili še rezultati lastne spletne ankete.

V zaključku naloge bom združil rezultate lastne ankete in preteklih raziskav ter ugotovitve, na podlagi prej predstavljene teorije, strnil v krajšo analizo izsledkov ter komentarja glede prihodnjega razvoja in uporabe teledela v Sloveniji.

2 Razvoj novih informacijskih tehnologij

V zgodnjih fazah industrijske revolucije se začnejo porajati pogledi, ki tehnologijo obravnavajo kot osrednje gonilo družbe. Tovrstni tehnološki determinizem smatra razvoj oziroma spremembe na področju tehnologije kot najmočnejši faktor, ki usmerja družbo in procese znotraj nje (Roe Smith in Marx 1994, 2). Schumpeter (1994, 129) determinizma v kapitalizmu ne vidi v nezmožnosti širšega pregleda in racionalne odločitve množice, temveč v dejstvu, da se ekonomska in družbena sfera razvijata z lastnim gonilom ter s tem ožita različne izbire ter oblikujeta mehanizem odločanja prebivalstva.

Nasprotovanje pogledom tehnoloških deterministov ne leži v zmanjševanju pomena tehnologije, ampak v dvosmernem odnosu med tehnologijo in družbo – tehnologija torej ni

avtonomen enosmeren vpliv na družbo. Težko spregledamo odtis, ki ga vidna tehnološka odkritja v medicini, znanosti, tehnologiji pustijo v družbi (Roe Smith in Marx 1994, 80).

Na področju tehnologij za množični prenos in širjenje informacij velik preskok pomeni prehod iz prepisovanja informacij (knjig) v relativno množično tiskanje. Prve tiskane knjige se pojavijo na Kitajskem v 9. stoletju (Norman 2005, 61), v Evropi pa se tisk v večji meri začne uporabljati v 15. stoletju in kot informacijski medij vzdržuje izredno pomembnost še 500 let (Norman 2005, 19–20). V teh stoletjih tisk zaradi vse večjega povpraševanja in potrebe po knjigah in drugih tiskaninah močno tehnološko napreduje (različni postopki, materiali,...). Navkljub velikim dosežkom tiska, le-ta nikoli ne zadosti potrebam po hitrem prenosu kratkih sporočil – predvsem nujna vojaška in politična sporočila, ukazi, poročila. Prenos tiskane besede je bil neposredno vezan na fizičen premik nosilca – človeka ali v redkejših primerih drugih nosilcev (Norman 2005, 37).

To oviro preseže telegraf na prehodu iz 18. v 19. stoletje. Širjenje telegrafskega omrežja je v veliki meri potekalo vzporedno z železniškim omrežjem. Tako telegraf kot železnica sta v tem času videna kot revolucionarna tehnološka dosežka z eksplozivno rastjo. Električni telegrafi v sobivanju z drugimi informacijskimi tehnologijami delujejo več kot 100 let (Norman 2005, 40). Konec 19. stoletja se pojavi telefon. V širšo komercialno uporabo pa stopi v začetku 20. stoletja. Približno enaki časovni okvirji veljajo tudi za radio (začetek komercialne rabe v 20. letih 20. stoletja) in televizijo (začetek komercialne rabe v 20. letih 20. stoletja). Po razširitvi elektronskih informacijskih tehnologij (telegraf, telefon, radio in televizija) le-te direktno ne tekmujejo s tiskano besedo, ampak vsak medij zavzema svojo vlogo, prostor (Norman 2005, 38). Konkurenčna pa sta si radio in televizija, ki pa vseeno informacije ponujata na dokaj različen način in se ju zato uporabniki poslužujejo ob različnih situacijah (primer: radio kot spremljava ob delu ali opravih, v avtu, gledanje televizije kot samostojna dejavnost). To sobivanje oziroma obstoječa razmerja različnih telekomunikacijskih in informacijskih tehnologij (medijev) pa prevetri razvoj novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT). Prenos informacij preko računalnikov z uporabo interneta in drugih postopkov je tehnološki proces, ki lahko (z digitalnimi podatki) nadomesti tiskane informacije (Norman 2005, 38). Nove tehnologije omogočajo grafično in izkustveno primerljivo obliko podajanja informacij kot pri tisku, ob nižjih cenah in prej

nepredstavljivo hitrostjo širjenja (med ustreznimi povezavami). Močno pa konkurirajo tudi drugim medijem, saj omogočajo prikaz in prenos raznovrstnih multimedijskih zmogljivosti (zvok, slika, video). Z nižanjem cene in tehničnih zahtev (uporabljajo obstoječo in hitro rastočo novo infrastrukturo) nove tehnologije zelo hitro razširjajo krog uporabnikov. V devetdesetih letih se promet na internetu letno poveča za 100% (Coffman in Odlyzko 1998). Telefon in podobne tehnologije še dolgo po svojem »rojstvu« niso bile široko dostopne, saj so imele za tedanje razmere visoke tehnične in stroškovne zahteve. Zaradi težje dostopnosti (vprašanje uporabe zaradi visokih stroškov) starejše tehnologije za širšo družbo ne pomenijo tako naglega premika v odnosu do globalne povezanosti sveta, kot ga z vključenostjo v skupno globalno omrežje prinašajo nove tehnologije (Norman 2005, 39). Ko govorimo o komunikaciji na globalni ravni, moramo upoštevati skokovito naraščanje stroška komunikacije glede na fizično razdaljo preko starejših tehnologij. Tabela 2.1 prikazuje razmerje stroškov komunikacije preko telefona glede na različno oddaljena geografska področja (Telekom Slovenije 2011).

Tabela 2.1: Razmerja med cenami telefonskega klica glede na geografsko območje³

Območje	Razmerje cene
domače omrežje v Sloveniji	x
obm. 1	2x
obm. 2	4x
obm. 3	7x
obm. 4	13x
obm. 5	20x
obm. 6	34x
obm. 7	106x

Vir: Telekom Slovenije 2011

V drugi polovici dvajsetega stoletja pa na področju povezovanja in komunikacije znotraj in med posameznimi skupinami pride do pomembnega tehnološkega napredka. Z zametki v sedemdesetih letih ter s polnim razcvetom proti koncu tisočletja se začne nagel razvoj, pogosto imenovan celo tehnološka revolucija, temelječa na informacijski tehnologiji (Castells 2009, 1). Odprejo se novi prostori družbene interakcije, ki pred razmahom informacijske

³ Primerjava cen brez DDV. Obračunska enota je 1 časovni interval. Trajanje obračunskega intervala je 60 sekund. Razmerja so preračunana ter zaokrožena iz dejanskih cen največjega slovenskega ponudnika z dne 19.6.2011.

tehnologije sploh niso obstajali. Internet oziroma tehnologije in omrežja, iz katerih se kasneje razvije⁴ internet kot ga poznamo danes in ki postane steber informacijske tehnologije, je sprva namenjen za zelo ozke namene in skupine (sedemdeseta leta 20. stoletja), proti koncu osemdesetih let pa se začne odpirati širši javnosti. Komercialno in zares razširjeno internet začne delovati v devetdesetih letih (Castells 2009a, 57). Castells (2009, 186) kot razlog za »kvantni skok« informacijske tehnologije v začetku devetdesetih let navaja tri trende: digitalizacija telekomunikacijskih omrežij, razvoj širokopasovnega prenosa in dramatičen dvig zmogljivosti računalnikov povezanih v omrežja.

Informacijske tehnologije, podobno kot drugi komunikacijski mediji, presegajo komunikacijo med dvema osebama in ponujajo komunikacijski potencial, ki je v osebni komunikaciji povsem nepredstavljen. Sporočanje veliki množici preko spletnih strani, spletnih socialnih omrežij ali z uporabo drugih orodij postane široko dostopno in razmeroma enostavno. Hkrati pa znotraj ene tehnologije združujejo več načinov komunikacije, ki so bili prej porazdeljeni med različnimi tehnologijami. V načinu komunikacije spletni mediji (video kanali, spletni radio, elektronske izdaje časopisov, revij, blogi,...) konkurirajo televiziji, radiu in tiskanim medijem, spletna pošta, IM⁵ (»instant messaging«) aplikacije ter aplikacije za glasovno komuniciranje (prenos zvoka) pa predstavljajo alternativo telefonu in pošti. IKT so namreč precej neodvisne od časa, še pomembneje pa – od fizičnega prostora. Možnost množične komunikacije oziroma sporočanja, ki je prej v največji meri v domeni množičnih medijev kot sta radio in televizija, postane povsem enostavna, poceni in s tem dostopna večini ljudi in prisotna v vsakem domu (Castells 2009a, 29–31). Castells (2009, 358–368) nove medije množične komunikacije vidi kot dejavnik, ki na to področje vnašajo drugačne načine tako oddajanja, kot tudi prejemanja informacij. Možnost širšega dostopa ni več omejena dobrina pogojena z velikimi sredstvi in viri. Razdrobi in razlikuje pa se tudi občinstvo. Novi mediji torej niso več množični mediji v tradicionalnem smislu, ampak množica razdrobljenih, raznolikih sporočil.

⁴ Nastanek podatkovnega omrežja ameriške Agencije naprednih obrambnih raziskav (Defense Advanced Research Projects Agency) – ARPANET sega v leto 1969 in že uporablja tehnologije, na katerih kasneje temelji tudi internet (IP, TCP).

⁵ IM - »instant messaging« oziroma aplikacije za takojšnje sporočanje so aplikacije za prenašanje teksta med dvema ali več udeleženci v realnem času. Tovrstna komunikacija normalno poteka med poznanimi komunikatorji, saj zahteva prejšno registracijo ter obojestransko odobritev komunikacije. Med večjimi ponudniki so MSN Messenger, Skype, G-Talk, Yahoo! Messenger.

Tako je seveda zagotovljena le teoretična možnost množičnega komuniciranja, ki pa v poplavi informacij in sporočevalcev lahko le tekmuje za pozornost ciljnih prejemnikov (Castells 2009a, 29–31).

Zaradi omenjenih razlogov postajata vedno bolj očitna razvoj in popularizacija različnih oblik spletne komunikacije, med drugimi tudi spletnih socialnih omrežij. Za večjimi organizacijami, za računalniškimi in marketinškimi strokovnjaki ter oddelki ne zaostajajo niti manj očitni »subjekti« kot so politiki, državna uprava, manjši podjetniki oziroma obrtniki, ki so začeli množično posegati po orodjih IKT. Izkaže se, da so enostavna in dostopna orodja za optimiziranje poslovanja in stroškov. V primerjavi s poštnimi storitvami in telefonom, komunikacija z relativno nizkim pavšalnim stroškom, brez prostorskih omejitev za gospodarsko dejavnost pomeni velik preskok. Sem spada tako oglaševanje dejavnosti (s predstavitveno spletno stranjo, družbenim programjem,...) kot tudi poslovna korespondenca preko spletne pošte, IM ali govorne komunikacije⁶.

Nove tehnologije torej začnejo pridobivati veliko veljavo tudi na delovnem mestu. Skorajda nepogrešljivi postanejo (prenosni) računalniki, mobilni telefoni, internet povezava (oziroma druge komunikacijske povezave). Pomembne so seveda tudi programske rešitve, ki urejajo poslovne sisteme in aplikacije, ki jih posameznik za delo potrebuje. S pomočjo IKT, ki zmanjšujejo pomen fizičnega prostora, se tako spreminja tudi prostorski vidik pri opravljanju dela. Ob predpostavki, da gre za delo, ki v sami osnovi ne zahteva fizične bližine, lahko z ustrežno strojno opremo in programskimi rešitvami za oddaljeni dostop do drugih računalnikov ter poslovnih sistemov, določeno delovno mesto postane prostorsko (bolj) neodvisno. Fizična prisotnost v »pisarni« ni več temelj opravljanja dejavnosti. Lahko tako »pisarna« postane virtualna, delo in upravljanje s časom zaposlenega pa fleksibilnejše?

3 Razvoj in uveljavitev teledela

⁶ Govorna komunikacija preko spleta, imenovana »voice chat« oziroma glasovni klepet. Večji ponudniki ustreznih aplikacij so pogosto enaki kot pri IM komuniciranju, saj pogosto obe storitvi omogoča ista aplikacija.

S pojmom teledela⁷ se raziskovalci najprej srečujejo z vidika vsakodnevnega transporta na delovno mesto in domov (telecommuting). Z delom izven centralnih prostorov organizacije želijo odpraviti potrebo po vsakodnevem potovanju na delo in domov. Tudi prvotni namen je bil usmerjen v problem izgube časa posameznika, obremenitve cestnega omrežja in drugih stranskih produktov masovnih dnevnih premikov prebivalstva. V sedemdesetih letih v ZDA pride do specifičnega spleta okoliščin, ki privede to tovrstne problematike.

Od konca druge svetovne vojne pa do sredine sedemdesetih let je v ZDA čas velikega gospodarskega razcveta. Z ugodno gospodarsko situacijo pa pride do množičnega preseljevanja srednjega in višjega sloja iz umazanih mestnih središč v predmestja. S tem se močno povečuje povprečna oddaljenost delovnega mesta od doma. Nastajajo nove načrtovane stanovanjske skupnosti locirane v bolj prijaznem okolju (Beauregard 2006, 1–4).

Skladno s selitvijo pomembnega dela delovne sile pa se oblikuje tudi prometna infrastruktura. Širijo se povezave in povečuje se kapaciteta avtocest, ki omogočajo dnevne migracije na delo. Močno se poveča tudi razširjenost osebnih avtomobilov. Kot protiutež tovrstnemu razvoju mest pa v sedemdesetih letih pride še do naftne krize, ki drastično zviša cene goriv. Glede na pretekle razmere se spremeni ekonomičnost oddaljenosti delovnih mest od naselij delavcev.

V samih začetkih se teledelo torej osredotoča predvsem na transportno oziroma prometno problematiko vsakodnevnih selitev na delovno mesto (v primeru poudarjanja transportne komponente se pogosto uporablja izraz telecommuting). Problematizira širše družbene posledice in ne same koristi oziroma spremembe, ki jih lahko vnese v gospodarstvo. Tako med obstoječimi delodajalci za koncept telecommutinga v sedemdesetih in osemdesetih letih ni velikega zanimanja, saj se osredotoča na čas, ko delavca ni v službi ter na stranske produkte, ki delodajalca ne zadevajo (Vega 2003, 6). Opisano osredotočanje na delavca, okolje in transport Vega (2003, 5–7) opisuje kot najverjetnejši razlog, da teledelo izgubi začetni zagon in se v praksi v večji meri ne uveljavi.

⁷ Teledelo je oblika dela, pri kateri posameznik ni fizično prisoten v osrednjih prostorih podjetja in fizično razdaljo, komunikacijo ali povezavo s sodelavci, partnerji in poslovnimi sistemi podjetja nadomešča z uporabo IKT.

Pionir na področju teledela je Jack Nilles, ki je viden kot oče »telecommuting-a«. Kot omenjeno, k novim tehnologijam pristopi z vidika transporta. Stremi k rešitvi značilno ameriškega problema vsakodnevnega prevoza na delo in domov. Zaradi precej drugačnega okolja na področju dela ter različnih ekonomskih dejavnikov, je pojav teledela v Evropi vzniknil šele v osemdesetih letih. To obdobje je zadržano in eksperimentalno. Teledela se poslužujejo le redke organizacije in za zelo ozek krog profilov (Vega 2003, 5–7).

Tabela 3.1: Najpogostejši poklici teledelavcev v osemdesetih letih

	Poklic teledelavca	%
1	IT profesionalci	57,6
2	Prodaja (podpora)	20
3	Tajnica/tajnik	7,8
4	Menedžer	7,3
5	Uradnik	2,4

Vir: Huws, in drugi 1990

Ob začetnem razvoju pojma teledelo med zagovorniki, raziskovalci in pa med največjimi potencialnimi ponudniki (z največjimi obetajočimi se koristmi) obstaja visoka optimističnost.

V sedemdesetih letih je med največjimi zagovorniki teledela v ZDA telekomunikacijski gigant AT&T. Z razmahom raziskav in popularizacijo ideje teledela v sedemdesetih letih AT&T napove, da bo do leta 1990 praktično celotna delovna sila ZDA prešla na teledelo (Ellison 2004, 23). Tovrstne napovedi so bile seveda preveč utopične. Vseeno pa do neke mere nakazujejo visoka oziroma previsoka pričakovanja položena v nove tehnologije.

Kasneje se uveljavi pogled, da je lahko teledelo nov način organizacije in delovanja podjetja (s pomočjo digitalnih orodij in povezav). Usmeritev se iz transportnega vidika premakne na organizacijski vidik. Transport na delo seveda ostaja pomembna komponenta. Hkrati pa ponuja tudi boljši časovni izkoristek tako za zaposlenega kot za podjetje. Cilj pa je učinkovitejše obvladovanje stroškov ter boljša organizacija dela (Ellis in Stredwick 1998, 99–100).

Zaposleni s pomočjo IKT lahko postanejo veliko bolj fleksibilni. V sedemdesetih letih, na začetku razvoja teledela, raziskovalci celo načrtno zmanjšujejo pomen (informacijsko-komunikacijske) tehnologije in poudarjajo, da le-ta ni gonilo oziroma ključna komponenta

teledela (Olson 1988). Kasneje pa se povezava med IKT in teledelom spremeni. V sedanji praksi se informacijsko-komunikacijske naprave ter povezave kažejo kot nujna ter osrednja komponenta teledela (Jackson in Van der Wielen 1998, 3). S tem teledelo šele postaja mogoče in smiselno.

Hkrati pa se pojavljajo težave glede meritev teledela, ki med potencialnimi uporabniki sejejo negotovost. Zaradi različnih definicij teledela ter uporabljenih metodologij se med ocenami različnih raziskav ocenjeni delež teledelavcev lahko razlikuje za skoraj desetkrat⁸ (Ellison 2004, 22). To kaže na možnost različnih vplivov raziskovalcev, glede na izvedbo raziskave. Ta se lahko razlikuje že zaradi različne naklonjenosti raziskovalcev teledelu. Pogosto so različne ocene posledica razlik v definiciji. Torej upoštevanje oziroma neupoštevanje nekaterih za teledelo manj tipičnih profilov delavcev – mejnih primerov (Ellison 2004, 22).

Teledelo torej ne uresniči nekaterih visokoletečih in včasih celo utopičnih pričakovanj velikega razmaha s širitvijo interneta, hitrejših povezav in drugih IKT. Osnovo za uvedbo teledela v podjetju predstavlja pripravljenost vodilnega kadra na temeljne spremembe v organizaciji dela. Pri tem pa je oteževalna okoliščina težja ocena in merjenje učinkovitosti dela zunaj osnovnih prostorov podjetja. Največkrat so teledelavci tisti z manj rutinskim delom in zato tudi s težje merljivimi rezultati. Merjenje učinkovitosti pa pogosto temelji na samoocenah (Ellison 2004, 20). Mnoge organizacije težko pristanejo na zmanjševanje vidljivosti in nadzora nad »oddaljenim« delavcem. Vodstvo in delavci namreč niso več v enakem kontaktu, fizičnem stiku kot prej. Za uspešno delovanje je torej potrebno ciljno usmerjeno vodenje in ne vodenje z opazovanjem (Ellison 2004, 23). Obstajati mora neko predhodno zaupanje in dogovor o opravljanem delu, skupna usmerjenost v nek cilj, ki omogoča samostojno (oddaljeno) delo brez direktnega nadzora. Priti mora do spremembe v miselnosti vodilnega kadra (managerjev) glede načina nadzora in ocenjevanja dela podrejenih. Tovrstne rešitve pa tehnologija kot taka ne ponuja, temveč se mora prilagoditi organizacija in sistematizacija podjetja, čemur sledijo tehnološke rešitve.

⁸ Ellison govori o raziskavah, ki ocenjujejo število teledelavcev v ZDA.

Ob problematiki raziskovanja ter merjenja teledela pa se moramo zavedati, da je večina znanstvenega raziskovanja tega pojava zgoščenega v sedemdesetih ter devetdesetih letih, torej v fazi včasih pretiranega optimizma ob začetku in kmalu po začetku uveljavljanja teledela. Prave razsežnosti IT razvoja pa se pokažejo šele sredi devetdesetih let in po letu 2000. Še posebej pomembna je popularizacija mobilnih telefonov, dlančnikov, prenosnikov, ki so za delo izven pisarne ključnega pomena (Ellison 2004, 19). Prave razsežnosti in smer razvoja teledela zato mogoče še niso bile zaznane.

Organizacije vse pogosteje posegajo po fleksibilnih ter manj varnih oblikah zaposlitve (Ellis in Stredwick 1998, 13–16). Bodisi zaradi želje po večji konkurenčnosti, povečanju učinkovitosti in odzivnosti na razmere na trgu, slabih razmer v gospodarstvu (gospodarska kriza) ali zaradi drugih razlogov. Ignjatović in Kramberger (2000, 2) menita, da vse več fleksibilnih delavcev na trgu dela (v primerjavi z delavci s formalnimi pogodbami o zaposlitvi ter redno plačo) in sprememba temeljne sestave delovno sposobnega prebivalstva v Sloveniji jasno nakazujeta na fleksibilizacijo slovenskega trga dela. Delavci pa se, v primerjavi s fleksibilnejšimi oblikami, pretežno raje odločajo tudi za slabše plačane, a bolj varne službe (Ignjatović in Kramberger 2000, 3). Ponudba tradicionalnih in bolj varnih zaposlitev ne zadostuje povpraševanju.

Iz tabele 3 je razvidno, da se je v desetih letih od 1999 do 2009 delež zaposlenih za skrajšani delovni čas v Sloveniji iz 6,1 % povečal na 10,6%. V enakem obdobju se je delež zaposlenih za določen čas povečal za 5,9 odstotne točke (European Commission, Employment in Europe 2010).

Tabela 3.2: Delež zaposlenih za določen čas in skrajšani delovni čas v Sloveniji v obdobju 1999-2009

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zaposleni za skrajšani delovni čas (% vseh zaposlenih)	6,1	6,5	6,1	6,1	6,2	9,3	9,0	9,2	9,3	9,0	10,6
Zaposleni za določen čas (% vseh zaposlenih)	10,5	13,7	13,0	14,3	13,7	17,8	17,4	17,3	18,5	17,4	16,4

Vir: European Commission, Employment in Europe 2010

Teledelo pa ponuja nekatere prednosti, s katerimi bi bilo morda lažje slediti novim zahtevam in trendom na trgu dela. Kot že rečeno, trg dela vse pogosteje posega po bolj fleksibilnih oblikah zaposlovanja, s katerimi bi se učinkoviteje odzivalo na spremembe v

povpraševanju in na lastne potrebe. V okviru teledela se ponujajo nove organizacijske oblike ponudbe in najema posameznikovih storitev in znanj, ki bi lahko zadostile zahtevam podjetij, in hkrati ponudile nove priložnosti iskalcem dela. Korte in Wynne (1996, 113) omenjata »novo samozaposlitev⁹«. Tovrsten način zaposlitve posamezniku omogoča samostojno delo za več različnih poslovnih partnerjev istočasno, iz oddaljenega delovnega mesta. Z večjo možnostjo mreženja s poslovnimi partnerji se povečujejo poslovne priložnosti in zmanjšajo tveganja samozaposlenosti. Tak način zaposlitve lahko koristijo iskalci nove zaposlitve, poslužijo pa se ga lahko tudi posamezniki, ki jim zaposlitev v organizaciji preneha in si z bivšim delodajalcem izpogajajo pogodbo za izvajanje vsaj dela preteklih obveznosti.

Tovrstni delavci si preko teledela zmanjšujejo stroške poslovanja, tveganja samozaposlenosti pa zmanjšajo z razpršenostjo poslovnih partnerjev (Korte in Wynne 1996, 64–65). Nekatere ugodnosti za delodajalce so očitne. Korte in Wynne (1996, 64–65) novo samozaposlitev povezujeta z zunanjim izvajanjem dejavnosti (»outsourcing«). Nova samozaposlitev ponuja to, kar organizacije iščejo z uvajanjem zunanjih izvajalcev za določena področja. Trg delovne sile, ki jim ponuja storitve, je veliko bolj fleksibilen. Za koriščenje storitev iz specifičnega sektorja znanja ni potrebno imeti stalno zaposlenih posameznih strokovnjakov, ampak »kupijo« le njihovo znanje oziroma usluge za določene projekte.

4 Definicija in vrste teledela

4.1 Definicije pojmov

Enoznačen dogovor za natančno definicijo teledela ne obstaja, vendar pa so značilne nekatere dimenzije: uvedba informacijskih ter komunikacijskih tehnologij, ki nam omogočajo manjše omejitve glede prostora dela oziroma večje možnosti pretoka informacij, ne glede na našo lokacijo. Uporaba IKT pa je ključna za komunikacijo z delodajalcem (Korte in Wynne

⁹ Nova samozaposlitev (nemško *neue Selbständigkeit*) pomeni hkrati novo samozaposlitev in tudi novo samostojnost.

1996, 2). IKT so torej v ospredju in so predpogoj teledela. Podobno ga tudi SURS¹⁰ opredeljuje kot delo, ki ga delavec (teledelavec) opravlja doma, v stanovanju, pri čemer uporablja osebni računalnik in mobilni ali fiksni telefon ali telefaks (SURS 2011). Skoraj enaka je opredeljevanje ECaTT-a¹¹, ki teledelo opredeljuje kot delo na računalniku, ki se odvija doma oziroma izven siceršnje lokacije delodajalca ali tudi kot kombinacija obeh lokacij (ECaTT, 2000). Kljub temu, da se glede točne definicije srečuje veliko različnih pogledov, je že v osemdesetih letih obstajal precej splošen konsenz glede omenjenih treh dimenzij, kaj teledelo je (Korte in Wynne 1996, 1). V raziskovanju in obravnavi teledela se pojavlja mnogo različnih pojmov, ki pa odvisno od raziskovalca ter drugih faktorjev lahko zavzemajo različne pomene. Nekatere definicije razlikujejo med teledelom, telecommutingom, delom na daljavo, mobilnim delom, druge izmed njih jih obravnavajo kot variacije istega pojava.

Vega (2003, 6) **teledelo** v splošnem pomenu obravnava kot oddaljeni dostop do poslovnih sistemov podjetja, ki temelji na računalniški tehnologiji. Lahko pa gledamo še širše in ga opredelimo kot vsako obliko zamenjave fizičnega premikanja oziroma potovanja, povezanega z delom, za informacijsko tehnologijo (računalniki, mobilni telefoni, telekomunikacijska omrežja in povezave). Gre za premik dela k delavcu za razliko od premika delavca k delu (Nilles 1998, 1).

Raziskava European Working Conditions Survey iz leta 2005 za teledelo uporablja precej široko definicijo. Teledelo opredeli kot delo od doma, z uporabo računalnika (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 2007).

Telecommuting Nilles (1998, 1) opredelji kot ponavljajoč (en ali več dni v tednu) premik dela izven osnovnih delovnih prostorov bodisi na delavčev dom, lokacijo stranke ali v center za teledelo. Omenjeni premik ali selitev dela pa je delno ali v celoti podprt z IKT. Telecommuting je torej le oblika teledela (Nilles 1998, 1). Telecommuting je bolj osnovni pojem, pri katerem je v središču zamenjava potovanja na delo s telekomunikacijsko tehnologijo. Teledelo pa tudi že zajema to definicijo in jo nadgrajuje s širšo integracijo informacijsko-komunikacijskih orodij v delovni proces s ciljem spremembe same organizacije

¹⁰ Statistični urad Republike Slovenije

¹¹ ECaTT (Electronic Commerce and Telework Trends in Europe) – obsežni, osrednji raziskovalni projekt teledela v EU, ki ga je podprla Evropska Komisija in se je izvajal pod okriljem Empirice.

in usmeritve dela. Telecommuting se pojavi že v sedemdesetih letih, precej pred razmahom interneta in informacijske tehnologije, a v tistem času ne razvije vsega potenciala. Kot omenjeno, pa glede definicije, še posebej pa razlike med teledelom in telecommuting-om, ni splošnega konsenza. Zgoraj je tako predstavljen Nilles-ov pogled, medtem pa nekateri avtorji ta dva pojma enačijo. Telecommuting naj bi tako prevladoval v Ameriki za opisovanje enakega pojava kot v Evropi teledelo (Ellison 2004, 18).

V anketi, ki bo predstavljena v nadaljevanju, sem se za opis teledela zgledoval po študiji RIS-a¹² Teledelo v Sloveniji, ki je bila izvedena v letih 2001 in 2002. Teledelo opisuje kot delo, ki ga s pomočjo modernih tehnologij lahko opravljamo od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja ter se s tako izognemo tudi dnevni vožnji v službo.

4.2 Vrste teledela

Glede na način izvajanja ter lokacijo, na kateri se delo izvaja, ločimo različne vrste teledela. V kontekstu odprave tradicionalne »pisarne« se pri teledelu, ne glede na dejansko fizično izbiro prostorov, pogosto pojavlja termin izmikajoče pisarne (»elusive office«), za prisodobno pisarne kot virtualne entitete, ki bazira na tehnologiji in ne na prostorski osnovi (Huws in drugi 1990, 208). Projekt ECaTT (po njem definicijo ter delitve povzame tudi RIS-ova raziskava teledela v Sloveniji iz leta 2002) loči med **dopolnilnim** in **rednim** teledelom glede na to, koliko časa opravljamo teledelo (če teledelo opravljamo manj kot en delovni dan na teden, se kvalificira kot dopolnilno teledelo, če ga opravljamo več kot en dan na teden, pa kot redno teledelo). Redno teledelo pa se naprej deli glede na kraj in način teledela (ECaTT 2000, 8–11). Možnosti za teledelo so seveda zelo široke. Zato obravnavam zgolj najbolj razširjene oblike.

4.2.1 Teledelo na domu

Je najbolj prepoznaven način teledela (ECaTT 2000, 8). Praviloma se ga v organizacijah ne uvaja le zato, ker je z razvojem IKT to postalo mogoče, vendar odločitev za teledelo v veliki večini primerov spodbudijo spremembe okoliščin v življenju posameznika oziroma

¹² RIS – Raba interneta v Sloveniji je projekt Centra za metodologijo in informatiko znotraj Fakultete za družbene.

spremembe v podjetju, ki ogrožajo nemoteno nadaljevanje izvajanja preteklih nalog. Med najpogostejšimi so varstvo otrok, pomoč starejšim sorodnikom, selitve (delavca ali prostorov podjetja), itd. Za teledelo na domu morajo biti seveda zadoščene tehnološke in telekomunikacijske zahteve po opremljenosti domačih prostorov. Delo v domačem okolju poleg enostavnejšega usklajevanja zasebnega življenja in delovnih obveznosti delavcu lahko omogoča lažjo organizacijo, boljši izkoristek časa in večjo produktivnost. Zadoščene morajo seveda biti tudi zahteve glede organizacije in sistematizacije dela v podjetju. Med vsemi vrstami teledela (glede na kraj izvajanja) je teledelo na domu daleč najbolj razširjena oblika. Do enake ugotovitve pridejo tako raziskave v tujini, kot v Sloveniji (ECaTT, RIS). Lažje usklajevanja dela z družinskim življenjem pogosto predstavlja povod odločitvi za teledelo. Torej posameznik pogosto sploh ni zainteresiran za teledelo v drugih oblikah (in se ne osredotoča na druge prednosti teledela). Pomemben vidik pa so tudi minimalni stroški ob vzpostavljanju pogojev za teledelo na domu (ni dodatne najemnine za prostore). To je predvsem pomembno za samozaposlene teledelavce na domu.

4.2.2 Mobilno teledelo

Predstavlja terensko delo oziroma delo, za katero so značilna pogosta poslovna potovanja. Od tradicionalnih terenskih delavcev in trgovskih zastopnikov pa mobilne teledelavce ločuje pogosta uporaba IKT na začasnih ali mobilnih delovnih mestih (ECaTT 2000, 10). Potrebna je neprestana povezava, ki omogoča sodelovanje z osebjem v osrednji enoti, kakor tudi z zunanjimi partnerji in strankami. Fokus ni na mobilni informacijski in komunikacijski tehnologiji, temveč na neprestani integraciji teledelavca v komunikacijo organizacije, medtem ko je na poti. Pogoj je, da je v tednu na poti vsaj 10 ur (ECaTT 2000, 10).

4.2.3 Telecenter¹³

Gre za delovne prostore, ki jih uredi eno ali več podjetij skupaj. Prostore lahko uredi podjetje, ki ima na določenem prostoru več zaposlenih ali pa popolnoma samostojno podjetje kot profitno dejavnost. Tovrstni prostori se nahajajo izven mestnih središč, kjer so pogosto uradni prostori podjetij. Tako omogočajo delavcem opravljanje dela brez

¹³ Pod telecentri obravnavam tudi podobne oblike teledela kot sta »satellite office« in pisarna v soseski.

vsakodnevnega zamudnega transporta do glavnih prostorov podjetja. Telecentri nam tako ponujajo možnost najema prostorov, pisarn z urejenimi pisarniškimi storitvami in potrebščinami (kopirni stroji, faksi, telefonske, internetne povezave). Na ta način se podjetje tudi znebi dodatnih stroškov, ki jih prinašajo prostori ter pisarniška oprema (»outsourcing«).

Proti koncu osemdesetih in v devetdesetih letih pa se začnejo pojavljati vsaj delno ali v celoti javno subvencionirani telecentri (angl. neighbourhood work – centres), poimenovani tudi teledvorci (»telecottage«). Tovrstne prakse in pa tudi poimenovanje izvirajo iz Velike Britanije, kjer je bila ustanovljena britanska zveza teledvorcev (»British Telecottage Association«). Podobni projekti za pospeševanje regionalnega razvoja pa so nastali tudi v drugih evropskih državah (Korte in Wynne 1996, 65). Tako državne inštitucije orodja IKT izkoriščajo za vzpodbuditev razvoja v gospodarsko manj razvitih regijah. Na ta način v določeno regijo prihajajo nova delovna mesta, lokalnemu prebivalstvu pa je olajšan dostop do naprednih telekomunikacij in poklicnega izobraževanja o delu z IKT (Korte in Wynne 1996, 115). Profitni ali javni pa so telecentri najprej odvisni od geografskih in demografskih dejavnikov. Pomembna je gostota poselitve, oddaljenost od fizičnih prostorov podjetij, poklicna in izobrazbena struktura prebivalstva, itd. Uporabnikom morajo ponujati bistvene koristi v odločitvi za teledelo.

Pri opredelitvi posameznih vrst teledela ne smemo pozabiti niti na zunanje izvajanje storitev (»outsourcing«), ki pa so lahko predane lokalnim ponudnikom ali ponudnikom na drugi strani sveta. Na področju IT storitev, kot je razvoj programske opreme, zaradi jezikovnih prednosti in nizkih stroškov dela Indija nesporno ostaja na prvem mestu (Heeks 2001, 1).

Razločujemo lahko med telecentrom, satelitsko pisarno, pisarno v soseski in drugimi, glede na to, kdo je organizator dejavnosti, na kakšen način teledelavci najemajo storitve centra in komu je namenjena. Prostori so tako lahko namenjeni raznovrstnim nepovezanim teledelavcem ali pa so namenjeni določenemu oddelku podjetja, ki posluje na lokaciji oddaljeni od drugih prostorov podjetja. Včasih je za pridobitev mesta v telecentru potrebna rezervacija, drugič deluje kot kavarna in sprejema stranke do zasedbe kapacitet. Vsem pa je značilna organizacija skupnih prostorov večjemu številu

teledelavcev, kjer so jim omogočene določene tehnološke, komunikacijske in druge storitve, ki jih potrebujejo za delo. Korte in Wynne (1996, 4) satelitsko pisarno (»satellite office«) obravnavata kot obliko telecentra, pri čemer je pomembna lastnost satelitske pisarne, da je le oddelek podjetja, ki je fizično odmaknjen od centralnih prostorov podjetja. Torej je namenjen le teledelavcem matičnega podjetja, katerim je tudi lokacijsko prilagojen. Pisarna v soseski pa je, enako kot satelitska pisarna, locirana v bližini specifičnih teledelavcev, pri čemer pa je vodena ter financirana s strani več organizacij. Zaradi stroškovnih ugodnosti se torej poveže več organizacij, ki pa imajo podobno lokacijo teledelavcev (Korte in Wynne 1996, 4).

4.2.4 SOHO teledelo (small office/home office)¹⁴

Prekriva se, oziroma je prisotno v drugih vrstah teledela in v središče postavlja status samozaposlene osebe teledelavca (ECaTT 2000, 11). Torej se od drugih opisanih kategorij ne razlikuje po prostoru dela, temveč po statusu zaposlitve oziroma pogodbe o delu s poslovnimi partnerji. Tovrstni teledelavci delajo v domačih pisarnah (večina), telecentrih, javnih mestih in niso vezani na določeno organizacijo, temveč so samostojni in svoje usluge lahko nudijo različnim poslovnim partnerjem hkrati, s tem pa si zagotavljajo večjo neodvisnost od posameznega partnerja. Korte in Wynne (1996, 113) za tovrstno teledelo uporabljata izraz »nova samozaposlitev«.

4.2.5 Internetne kavarne

Vse pogosteje pa kavarne z dostopom do interneta¹⁵. Pogosto internet kot storitev sploh ni plačljiv in plačujemo le produkte iz njihove gostinske ponudbe, pri čemer je internet le ugodnost kavarne (enako kot časopis ali televizija). Vse bolj pa kavarne in lokali osredotočeni na ponudbo interneta izginjajo, saj brezžična povezava postaja nekaj vsakdanjega, nujnega. Tudi v središčih večjih slovenskih mest se vzpostavlja brezplačna javna brezžična internetna povezava. Središče mest so do sedaj z brezžično internetno povezavo pokrili oziroma to nameravajo storiti v bližnji prihodnosti v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kranju, Kopru, Murski Soboti, Novem mestu, Novi Gorici, Velenju, Postojni in še nekaterih drugih krajih. Upoštevati pa moramo še druge javno – zasebne

¹⁴ SOHO teledelo omenjam že v tretjem poglavju kot »novo samozaposlitev«.

¹⁵ V Sloveniji le redko lahko opazimo lokal/kavarno, ki bi internet ponujala kot plačljivo storitev. Veliko lokalov internet ponuja kot dodatno ugodnost.

internetne povezave nakupovalnih središč, državnih ustanov, gostinskih lokalov in drugih prostorov. Na teh področjih je torej ves prostor možna oddaljena pisarna. Določene omejitve glede časa vzpostavljene povezave in prenesenih podatkov na nekaterih javnih omrežjih seveda obstajajo. Razumljivo pa je, da najpomembnejša ali celo zaupna opravila niso primerna za kavarno ali druga mesta z javnim internetnim dostopom, a velika večina dela ne potrebuje formalnosti, urejenosti ter zaupnosti pisarne.

4.2.6 »Coworking« (sodelovanje, skupno delo)

V kontekstu teledela pomeni združevanje več samostojnih delavcev v skupino (DeGuzman in Tang 2011, 20). Tovrstno združevanje se lahko zgodi z namenom ureditve skupnih zasebnih prostorov (zaradi odsotnosti telecentra ali finančno cenejše izvedbe), medsebojne pomoči pri delu, ali pa samo kot družabno združevanje delavcev za odpravljanje družbene izolacije ob samostojnem delu. »Coworking« lahko torej poteka tudi v kavarni ali drugih javnih prostorih. Presega pa lahko tudi prostorski aspekt in kot zadovoljevanje socialnih in posvetovalnih potreb posameznika lahko obstaja le kot virtualna pisarna / prostor.

Že samo teledelo se pogosto prepleta in dopolnjuje z delom v pisarni (dopolnilno teledelo). Omenjene vrste teledela, ki se ločujejo glede na lokacijo izvajanja, pa med seboj tudi niso trdno ločene in se v praksi med seboj lahko prepletajo in dopolnjujejo. Če narava dela to dovoljuje, lahko delavec zaradi določenih obveznosti pride v centralne prostore podjetja (sestanki, spoznavanje novih sodelavcev ali poslovnih partnerjev), nato opravi obiske strank na terenu (in medtem komunicira z oddelki podjetja lociranimi v glavnih prostorih, ki mu nudijo podporo poslovanja), popoldne pa od doma poskrbi še za birokratski aspekt obiskov pri strankah, kar vnese v informacijski sistem podjetja. V enem dnevu tako združi tradicionalno delo v pisarni, mobilno teledelo ter teledelo na domu.

Projekt ECaTT ugotavlja, da je bilo v EU leta 1999 3 milijone teledelavcev na domu, 2,3 milijona mobilnih teledelavcev in 1,4 milijona SOHO teledelavcev. Dopolnilnega teledela je v večini držav EU (izstopajo Irska, Švedska in Nizozemska) vsaj polovico

manj kot rednega (ECaTT, 2000). Spet pa moram poudariti, da se nekatere skupine lahko prekrivajo.

4.3 Odločitev za teledelo

Implementacija teledela v določeni organizaciji je precej kompleksen problem in se od podjetja do podjetja razlikuje. Najpogosteje pa se prične v obliki manjših projektov, ki se glede na uspešnost in ustreznost kasneje širijo (Korte in Wynne 1996, 71). Ustrezati mora tako organizaciji kot zaposlenim. Seveda pa je glavna odločitev na višjih nivojih (vodstvo in kadrovske službe), ki se nato prenese na nižje (Verbeke 2008, 151). Na spremembo pa morajo biti pripravljeni tudi bolj operativni nivoji organizacije, kot je npr. služba za tehnično podporo (»IT«). V nadaljevanju sledi pregled koristi in tveganj, ki jih prinaša teledelo. Te lahko obravnavamo z vidika organizacije ali z vidika zaposlenega. Za širšo uveljavitev in za vzpostavitev teledela v neki organizaciji so seveda pomembnejše koristi za delodajalca, saj leta predstavlja gonilno silo in je nosilec odločitve. Vseeno pa je za dolgoročno prakso in uspešnost pomemben tudi vidik zaposlenega, ki je končni uporabnik oziroma izvajalec teledela.

Kot je bilo predstavljeno v tretjem poglavju, veliko tveganje za podjetje ter za vodstveni kader predstavlja pomanjkanje nadzora nad teledelavci. Osebe in sama organizacija podjetja deluje v ustaljenih tradicionalnih okvirih. Nove oblike dela pa tem ustaljenim praksam predstavljajo grožnjo in vzbujajo nezaupanje. Ellison (2004, 23) govori o vprašanju učinkovitosti in načinu vodenja v novih pogojih organizacije dela. Do neke mere je skrb utemeljena. V določenih okoliščinah lahko pride do pomanjkanja motivacije ter posledično nižje produktivnosti. Velik delež poklicev oziroma delovnih mest, pri katerih je teledelo sploh možno, predstavljajo profesionalci, kreativni poklici, delavci znanja (»knowledge workers«)¹⁶, pri katerih sta učinkovitost in produktivnost pri delu že po definiciji težko

¹⁶ Izraz delavec znanja oziroma »knowledge worker« je konec petdesetih let skoval Peter Drucker, ki pri svojem delu uporablja in ustvarja predvsem znanje. Ti delavci so večinoma osredotočeni na specifična področja.

merljivi. »Nadzor z opazovanjem« nadrejenim tako predstavlja nadzor nad opravljanim delom. Vendar pa v večini primerov ne moremo povezovati odsotnosti fizičnega oziroma vizualnega nadzora z izginotjem nadzora nad delovnim procesom ali celo slabšimi rezultati. Motivacija je v prvi vrsti močno odvisna od posameznika, nanj pa lahko vplivajo tudi nadrejeni, vrsta dela, ki ga opravlja in druge okoliščine. Ob novih oblikah dela so potrebne le nove oblike vodenja, motivacije in organizacije (Ellison 2004, 20–25).

S teledelom pa izgubimo tudi prednosti dela z osebno (»face-to-face«) komunikacijo ter interakcijo. Z osebnim kontaktom lažje vzpostavimo zaupanje ter ohranjamo pristnejši stik, kar je preko IKT težje dosegljivo. Zaradi močne intenzitete osebne komunikacije in ker so ljudje o pomembnih ali občutljivih informacijah vajeni komunicirati osebno, to lahko vpliva tako na odnose s strankami in poslovnimi partnerji, kot tudi na komunikacijo s sodelavci ter nadrejenimi (Ellison 2004, 92–94). Pomanjkanje direktne komunikacije tako manj vpliva na teledelavce z višjo stopnjo samostojnosti in neodvisnosti, ki pri delu potrebujejo manj komunikacije z zunanjimi akterji (uporabljajo omrežje podjetja in sporočajo samo rezultate svojega dela). Teledelavci, bolj odvisni od sodelovanja z drugimi, morajo v komunikacijo vložiti več truda za doseganje enakih rezultatov kot pri osebni komunikaciji. Osebna komunikacija je namreč »bogatejša« oziroma bolj intenzivna od posredovane komunikacije (Jackson in Van der Wielen 1998, 263). Precej delovnih mest pa ne dovoljuje možnosti dela brez osebne komunikacije (prodaja, storitve,...). Za določen sektor je torej možnost teledela že a priori izključena.

Predvsem pri teledelu na domu ali drugi izolirani lokaciji pa lahko pride do pomanjkanja družabnih stikov delavca. Pojavita se osamljenost in izolacija. Pogosto se uporablja simbol avtomata za vodo – družabno središče pisarne, ki ga pri delu izven pisarne ni. Socialni aspekt dela fizično odsotnim izgine (Ellison 2004, 28). Vseeno pa se s pojavom tovrstnih problemov hkrati pojavljajo tudi novi (elektronski, podprti z IKT) načini družabnosti. Email, klepetalnice, IM, ipd., pri čemer pa se medij prilagaja vsebini. Spletna pošta za bolj formalne vsebine, IM in SMS za zasebne komunikacije, govornice (Scott in Timmerman 1999). Pomanjkanje družabnih stikov lahko negativno vpliva tudi na pripadnost organizaciji. S fizično odsotnostjo ter striktno poslovno komunikacijo se vzpostavi distanca – odmaknjenost od ciljev in kulture organizacije (Ellis in Stredwick 1998, 100). V tem kontekstu pa je

potrebno omeniti še zmanjševanje moči delavcev in manjše možnosti za sindikalne aktivnosti. S strani menedžmenta in podjetij je to lahko videno kot pozitiven rezultat teledela, pridobljene pravice in ugodnosti delavcev pa lahko utrpijo močan udarec.

S strani podjetja in za zaposlenega pa je problematična zameglitev delovnika. Ni več točne meje med delovnikom in prostim časom, kot obstaja pri fizičnem premiku na ter iz delovnega mesta. Posameznikove delovne aktivnosti niso več pogojene z določenim prostorom. Vega (2003, 129–130) govori o »zažiranju« dela v zasebno življenje s pomočjo tehnologije. Mobilni telefoni in druga informacijska tehnologija nas navkljub svojim koristim pri delu lahko »priveže« na delovno mesto. Posledica je celodneven delovnik pomešan z zasebnim življenjem. Obstaja nevarnost, da delovni čas postane manj produktiven in osredotočen, hkrati pa trpi družinsko okolje, ki se neprestano prepleta z delom.

Za podjetja je pri uvedbi teledela pomembna predvsem večja fleksibilnost zaposlenih ter podjetja kot celote. Ta fleksibilnost pa sproži še druge zelene posledice kot je znižanje stroškov in večja prilagodljivost podjetja na področju kadrovanja. Organizacija pa se ob nihanju povpraševanja po njenih storitvah lahko hitreje odziva na zahteve poslovnih partnerjev. Zelo pomembno pa je tudi, da pri večanju povpraševanja ni potrebna dodatna investicija v fiksne stroške oziroma je le-ta precej nižja (stroški poslovnih prostorov), ki bi ob skrčenju poslovanja ponovno bremenila podjetje (Ellis in Stredwick 1998, 98). Tovrstna kombinacija hitrejšega odzivanja z nižjimi stroški pa znatno povečuje konkurenčnost podjetja na trgu (Ellis in Stredwick 1998, 98). Teledelo je lahko torej odziv na velike pritiske po znižanju stroškov ob vstopu podjetja na globalne trge ali drugih negotovih časih. Kot primer stroškovno ugodnih posledic teledela, Ellis in Stredwick (1998, 95) navajata britansko podjetje Mobil Oil Company limited, ki je v letu 1995 ob selitvi glavnega sedeža za lažji prehod v veliki meri uporabilo različne načine teledela. Tako so dosegli selitev sedeža in glavnih prostorov podjetja na cenejšo lokacijo, hkrati pa so obdržali osebje, ki je za svoje delo moralo biti bližje strankam. Kot stranski produkt so ugotovili, da so z uveljavitvijo bolj fleksibilnih načinov dela močno zmanjšali stroške poslovanja – 7.300,00 funtov na leto, na zaposlenega (Ellis in Stredwick 1998, 95).

Omenjene fleksibilne prakse dela in zaposlovanja pa predstavljajo prednost tudi na področju kadrovanja. Fizični prostor in čas dela ob uporabi IKT ni več rigid in omejujoč

kot pri tradicionalnem delu. Teledelo ponuja večje možnosti zaposlovanja zelenega kadra, saj lokacija kandidatov pri teledelu predstavlja veliko manjšo oviro, kot pri tradicionalni zaposlitvi z vsakodnevno prisotnostjo na mestu organizacije. Tako organizacija tudi lažje zadrži najpomembnejši kader (izobraženi profesionalci, specialisti), ki sledi še drugim lokacijskim dejavnikom in potrebam (selitve v predmestje, obalo, na boljši življenjski standard). Na trgu dela namreč obstaja večje povpraševanje po teh izobrazbenih profilih. Zanimiva postanejo nova področja trga dela, ki jih ob klasični zaposlitvi ne moremo upoštevati, npr. posamezniki iz težje dostopnih oziroma oddaljenih krajev, posamezniki z omejenimi gibalnimi sposobnostmi, itd. (Korte in Wynne 1996, 67).

V prid odločitve za teledelo pa govori tudi višja produktivnost pri delu. Korte in Wynne (1996, 79) navajata, da se v različnih študijah primerov ocenjena produktivnost zviša za 10% do 40%. Teledelavec si namreč v veliki meri sam organizira način in čas dela. Delu posveča tisti del dneva, ki mu najbolj odgovarja. Delovnik se pri teledelu tako skoraj popolnoma prilagaja delavcu in ne obratno, kot pri tradicionalnem delu v pisarni. Vmesna obdobja v dnevu, ko ni večjih službenih obremenitev, lahko posveti zasebnim aktivnostim. Čas, ki bi bil ob sedenju v pisarni neploden, lahko izkoristi za druge aktivnosti. Boljši izkoristek časa tako ni samo na področju dela, temveč tudi pri družinskem oziroma zasebnem življenju. Vseeno pa moramo pri ocenah produktivnosti in učinkovitosti upoštevati dileme, ki jih navajam v tretjem poglavju.

Pomembna pa je tudi motivacija delavca za teledelo. Pri delu na domu ali v bližini doma ni potrebna vsakodnevna priprava, oblačenje in urejanje za delo.

Zaradi odsotnosti transporta na delo se močno poveča izkoristek časa zaposlenega, zmanjša pa se raven stresa, ki ga povzročajo nevšečnosti na cesti (Ellis in Stredwick 1998, 94). Fraza »Delo je nekaj kar delaš, ne kamor se voziš!« je pogosto uporabljena kot moto teledelavcev. Delo bližje domu je bolj udobna rešitev za zaposlenega glede časa, zmanjša pa se tudi stres, ki ga posameznik doživlja ob vožnji na delo (zastoji, gneča na javnem prevozu, itd.). Hkrati pa je tudi stroškovno ugodnejša rešitev za zaposlenega, če nima kritih stroškov prevoza na delo oziroma za organizacijo v državah in tipih zaposlitve, kjer je plačevanje stroškov prevoza na delo potrebno. Odprava dnevne vožnje na delo predstavlja tudi splošno družbeno korist z

zmanjševanjem onesnaževanja, povezanega s transportom, in zmanjševanjem gneče na cestah oziroma javnih prevoznih sredstvih.

Pri svojem delu je teledelavec praviloma precej bolj samostojen, plačan oziroma najet pa je za opravljeno delo in ne za čas, ki ga preživi na delovnem mestu. Že zaradi omenjenega pristopa k delu se posameznik nagiba k učinkovitosti in višji produktivnosti svojega časa. S teledelom pa organizacija zaposlenemu omogoča večje možnosti za oskrbo in varstvo otrok ter druge družinske dejavnosti. Organizacija torej skrbi za pozitivno delovno okolje, boljše delovne pogoje zaposlenega, prijazne družinskemu življenju. Tovrstne ugodnosti pa povečujejo zadovoljstvo in veselje do dela ter hkrati krepijo pripadnost organizaciji. Z omogočanjem koristi teledela zaposlenim podjetje praviloma dela tudi v svojo korist.

5 Slovenske razmere v odnosu do teledela

Po pregledu zgodovine, razvoja, priložnosti in pasti teledela pa se moramo usmeriti na dane dejavnike v Sloveniji, ki bodisi zavirajo ali pa predstavljajo spodbudo nadaljnjemu razvoju teledela. Geografsko je Slovenija majhna in precej strnjena država, kar verjetno niso idealne značilnosti za razvoj teledela. Vseeno pa precejšna hribovitost in poraščenost z gozdom zmanjšuje vtis o povezanosti države. Gostota prebivalstva se je v zadnjem desetletju gibala med 98 in 99 prebivalcev/km², leta 2008 pa preseže 100 prebivalcev/km² (Eurostat 2011). Povprečje EU27 istega leta je 116 prebivalcev/km², kar nas uvršča v povprečje in zelo daleč od ekstremov, ki bi lahko kazali večji vpliv tudi na potencial teledela. Islandija z 3,2 prebivalcev/km² ter Malta z 1303,6 prebivalcev/km² kažeta na širok razpon znotraj EU27 (Eurostat 2011).

Navkljub povprečni gostoti pa lahko Slovenijo glede ekonomske dejavnosti (oziroma razvitosti) delimo na centralno in periferno (primerjava BDP na prebivalca). Močna zgostitev je predvsem v Ljubljani, Mariboru in nekaterih drugih večjih mestih. Taka zgostitev je predvsem izrazita za poklice, primerne za teledelo, kot so že omenjeni delavci znanja, profesionalci, kreativni poklici, itd. V ekonomsko obrobni regijah pa se odsotnost »novih« industrij pozna tudi na ekonomski razvitosti in kazalcih. Primerjamo lahko regionalni BDP na prebivalca. Ta je

v letu 2008 v Pomurski regiji za faktor 2,2 nižji od Osrednjeslovenske regije (SURS 2008). Ob tem najbolj drastičnem razkoraku med slovenskimi regijami se nam teledelo ponuja kot orodje razvoja odročnih regij in ustvarjanje novih virtualnih delovnih mest v najbolj potrebnih področjih. Razkorak med ekonomskimi kazalci poteka na relaciji vzhod-zahod ter med mesti in podeželjem. Na slovenske regije pa lahko gledamo tudi širše. Manj razvita področja v Sloveniji so večinoma tudi obmejna področja. Pri tovrstnem problemu pa dr. Jože Gričar omenja e-regije. To je prostor z intenzivno uporabo IKT. Vzpostavitev čezmejnih e-regij lahko pomembno vpliva na zagotavljanje konkurenčnih prednosti obmejnih območij. Na obmejnih področjih lahko z IKT presegamo stroge teritorialne meje in povečujemo gospodarsko sodelovanje preko državne meje (Gričar 2009). Kljub temu, da si z uporabo IKT lahko predstavljamo bolj intenzivno povezovanje obmejnih področij, pa v praksi povezave in sodelovanje temeljijo na drugih skupnih, zgodovinskih, interesnih temeljih. Za tovrstno čezmejno povezovanje si na nekoliko širšem področju prizadeva strategija EU za Podonavsko regijo. V letu 2013 je s sodelovanjem Gospodarske zbornice Slovenije potekala tretja konferenca Podonavske e-regije. Nove priložnosti pa se ponujajo tudi na tujih trgih dela. Pregovorno zadržanost Slovencev glede selitve v tujino pa lahko podpira teledelo. Z informacijskimi rešitvami lahko v odročnih regijah črpajo vire in priložnosti bližnjih regij sosednjih držav. Sploh pa to velja za regije, ki so že zgodovinsko bolj povezane: Kras ter Goriška z Italijo, Koroška ter Štajerska z Avstrijo, itd. (Bufon 2000, 17). S premišljenim in nadzorovanim uvajanjem teledela, kot predpogoj le-tega pa tudi spodbujanje širitve IKT, na (ekonomsko šibkejših) obmejnih področjih bi jih torej hkrati zbliževali z gospodarskimi središči doma in izkoriščali tudi priložnosti v sosednjih državah. V nekaterih panogah tovrstne prakse že obstajajo (predvsem klicni centri za italijanska in avstrijska podjetja s pridom izkoriščajo nižje stroške dela ter dobro znanje jezika sosednje države¹⁷).

Kot možni predpogoj teledela pa je pogosto omenjena tudi izobrazbena struktura prebivalstva. V primerjavi z državami EU27 v letu 2007 se uvrščamo v vrh po deležu ljudi med 20. in 24. letom starosti z dokončano vsaj srednješolsko izobrazbo (»upper secondary education«) (Eurostat 2010). Z deležem 91% precej prednjačimo pred povprečjem EU27 – 78%. To pa vendarle ne moremo trditi za deleže ljudi po 30. letu z dokončano vsaj visokošolsko izobrazbo. V tej kategoriji se uvrščamo v povprečje EU27 (Eurostat 2010). V Sloveniji je torej

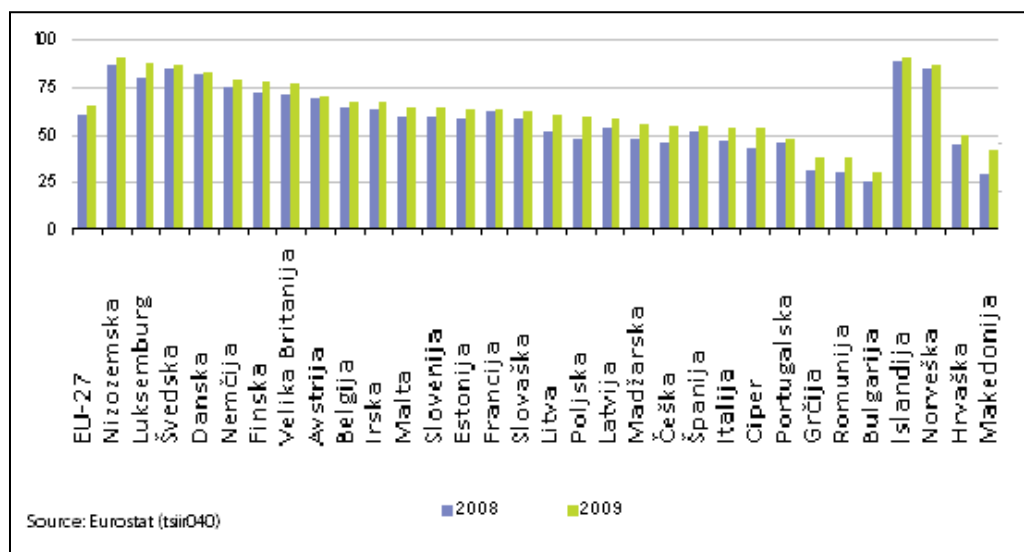
¹⁷ Selitev oziroma »outsourcing« v slovenskem primeru poteka na veliko manjšem in bolj povezanem področju, kot v primeru Velike Britanije ali ZDA, kjer podjetja pogosto najemajo klicne centre v Indiji ali Pakistanu.

nadpovprečno izobraženo prebivalstvo, ki pa ne izstopa po visoko izobraženih kategorijah. Slovensko izobrazbeno strukturo torej lahko označimo vsaj kot prijazno za razvoj teledela.

Osnovna kategorija za uvajanje teledela pa je seveda informacijsko – komunikacijska tehnologija. Je praktično sestavni del teledela in lahko zaznamo direktno povezavo med razširjenost prve z razširjenostjo drugega. V Sloveniji je že tradicionalno visoka uporaba in razvitost mobilne telefonije. V evropski vrh se uvrščamo tako po razširjenosti oziroma dostopnosti kot tudi po aktualnosti in inovativnosti ponudbe (si2010 2007). Vse pogosteje pa se pomembnost mobilnega interneta v bližnji prihodnosti postavlja ob bok stacionarni internetni povezavi (preko zemeljskega voda), pogoste pa so tudi že napovedi naglega prevzema tržnega deleža.

Kredibilen indikator stopnje razvitosti IKT je tudi razširjenost internetnega dostopa. Primerjava Slovenije z drugimi evropskimi državami je prikazana na spodnjem diagramu.

Slika 5.1: dostop gospodinjstev do interneta v letih 2008 in 2009 – odstotek vseh gospodinjstev

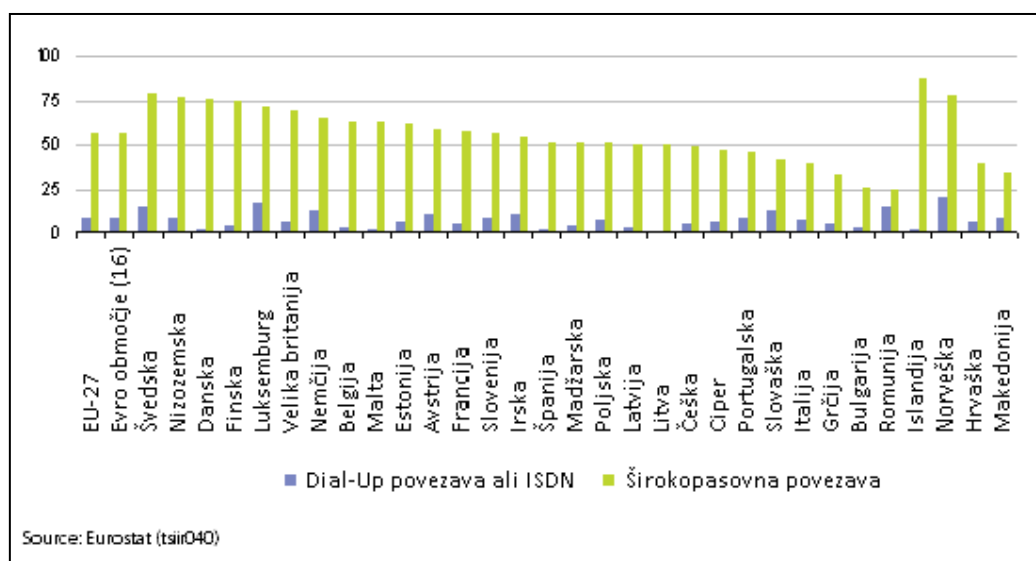

Vir: Eurostat 2010

Leta 2007 povprečje EU27 preseže mejnik z več kot polovico gospodinjstev z dostopom do interneta. V letu 2009 delež znaša že 65 %, kar kaže na zelo visoko stopnjo rasti dostopa. Skoraj enako se delež gospodinjstev z dostopom do interneta giblje tudi v Sloveniji. Slovenija je torej povprečna glede na EU27 in se uvršča na dvanajsto mesto. Z vse večjo razširjenostjo pa se

spreminjajo tudi vsebine in tehnologije IKT. Veliko novejših internetnih storitev z zastarelo strojno opremo ali zastarelimi povezavami sploh ni uporabnih. Zato vse pomembnejša postaja tudi vrsta povezave oziroma hitrost dostopa. Spodnji diagram prikazuje primerjavo med državami EU27 v letu 2009 glede na tip internetne povezave. Primerjava je med počasnejšimi povezavami (»dial-up« – do 56 kbit/s ter ISDN – do 128 kbit/s), ki postajajo vse bolj zastarele, in novejšimi širokopasovnimi povezavami (optična omrežja – 10Mbit/s, 20Mbit/s).

Slika 5.2: dostop gospodinjstev do interneta v letu 2009 glede na tip internetne povezave – odstotek vseh gospodinjstev

Vir: Eurostat 2010

Podobno kot glede dostopa gospodinjstev do interneta, Slovenija od povprečja EU27 ne odstopa niti po deležih gospodinjstev glede na tip internetne povezave. V letu 2009 povprečen delež gospodinjstev s širokopasovnim dostopom do interneta v EU27 znaša 56%, medtem ko gospodinjstva z »dial-up« oziroma ISDN povezavo predstavljajo le še 8%. Tako po deležu gospodinjstev z internetnim dostopom kot tudi po deležu gospodinjstev s širokopasovnim dostopom pa je pri vrhu Nizozemska, ki izrazito izstopa tudi glede razširjenosti teledela v preteklosti. Z ustrezno infrastrukturo bi lahko, kot že omejeno, v gospodarsko manj razvitih pokrajinah z bolj problematičnimi razmerami na trgu dela, ustvarili nova delovna mesta z večjo

dodano vrednostjo in večjimi dohodki. To pa bi ugodno vplivalo na lokalno ekonomijo. »Moderna« delovna mesta v odmaknjenih pokrajinah in podeželju pa bi lahko rešila tudi problem staranja in zmanjševanja števila prebivalstva zaradi izseljevanja mladih iz nekaterih manj perspektivnih področjih.

Čeprav Slovenija po kazalcih informacijsko-komunikacijske razvitosti nikakor ne spada na rep evropske lestvice ter tudi v evropskem merilu premore relativno dobro infrastrukturo IKT, pa za primerljivimi državami zaostaja glede razvojnih strategij in državnih vzpodbud na področju teledela. EU je teledelu naklonjena in ga smatra kot pomemben dejavnik za doseganje konkurenčnosti v globalnem merilu. Nekatere (zahodno) evropske države tem trendom uspešno sledijo in zagotavljajo pomembno podporo s strani države, Slovenija pa temu področju žal v preteklosti ni posvečala posebne (nadpovprečne) pozornosti. Predvsem je to veljalo za pozna devetdeseta leta in začetek novega tisočletja, ko Slovenija ni imela državne strategije razvoja ali spodbujanja teledela. Optimizem na tem področju je vzpodbudila ustanovitev Ministrstva za informacijsko družbo v letu 2001. Pričakovana in do neke mere uresničena je večja pozornost glede vzpodbujanja razvoja informacijske družbe. S tem pa seveda tudi teledela. Vendar pa je že kmalu ministrstvo izgubilo politično podporo in je bilo v letu 2004 ukinjeno, njegove naloge pa prenesene na Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, posamezne naloge pa opravljajo tudi druga resorno pristojna ministrstva. S tem se je problematika podpore in razvoja informacijske tehnologije ponovno decentralizirala in posledično zelo verjetno tudi oslabela. Vseeno pa se zavest o pomenu IKT za razvoj in konkurenčnost nacionalnega gospodarstva krepi. Teledelo oziroma delo na daljavo pa se v slovenski zakonodaji pojavlja predvsem kot orodje za reševanje problematike zaposlovanja invalidov in pa spodbujanja podjetništva v smislu samozaposlitve, torej SOHO teledelo – Zakon o podpornem okolju za podjetništvo (ZPOP) iz leta 2004, ki ga leta 2007 nasledi ZPOP-1. Teledelo je torej manj videno kot širša rešitev vzpodbujanja fleksibilnosti in bolj kot orodje za določene ozke segmente trga dela s specifičnimi lastnostmi ter preprekami. Teledelo (oziroma delo na daljavo) pa se omenja tudi v 68. členu Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-1). Določbe o delu na daljavo se v slovenski delovnopravni zakonodaji pojavijo leta 2007 (67. člen in nasl.), in sicer z novelo zakona iz leta 2002 (Zakon o delovnih razmerjih – ZDR 2002 in Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih - ZDR-A 2007), enake določbe glede dela na domu pa vsebuje tudi nov ZDR-1, sprejet v začetku leta 2013 (68. člen in nasl.). Ta

določa, da se delo na daljavo, ki ga delavec opravlja z uporabo informacijske tehnologije, šteje za delo na domu. Torej tudi za delo na daljavo velja, da se delavec in delodajalec s pogodbo o zaposlitvi dogovorita, da bo delavec delo opravljal na domu ali v prostorih po svoji izbiri, izven delovnih prostorov delodajalca. Delodajalec je o nameravanem organiziranju dela na domu pred začetkom dolžan obvestiti inšpekcijo za delo. Inšpektor za delo pa delodajalcu lahko prepove organiziranje dela na domu (teledela), če je to škodljivo ali lahko postane škodljivo za delavce. Zaradi drugačnih lastnosti je delo na domu torej praviloma podvrženo posebnemu nadzoru, saj se delovno okolje meša z domačim. Ostale pravice in način uveljavljanja pa ostajajo enaki kot pri standardni obliki zaposlitve. Z določbo 157. člena ZDR-1 (in pred tem leta 2007 noveliranega ZDR iz leta 2002) je dopuščena drugačna ureditev oziroma dogovor o delovnem času, odmoru, dnevnem in tedenskem počitku. S tem se torej delu na domu (s tem pa tudi teledelu) pripisuje poseben status, s čimer so omogočene tudi širše možnosti za organizacijo kot pri tradicionalnem delu v centralnih prostorih delodajalca. Tudi trenutna zakonska ureditev torej pri tej obliki zaposlitve dopušča nekaj več fleksibilnosti, kar oddaja dokaj pozitiven signal. Pozitiven signal pošlje tudi Strategija razvoja informacijske družbe v RS – si2010 (slovenski podaljšek evropske pobude i2010) iz leta 2007, ki evropsko strategijo razvija znotraj slovenskega okolja, hkrati pa jo usklajuje z drugimi nacionalnimi usmeritvami. V njej se kaže tako evropska kot slovenska zavest o pomembnosti informacijskega razvoja kot enega od stebrov konkurenčnosti, produktivnosti in splošne kakovosti življenja v prihodnosti. Tudi v letu 2007 ta dokument Slovenijo po razvitosti IKT uvršča v evropsko povprečje. Glede informacijske razvitosti na področju gospodarske dejavnosti (e-poslovanje) strategija ugotavlja, da je sam dostop oziroma tehnologija za dostop do interneta v precejšnjem delu odlična, slabše pa je stanje glede IKT za povezovanje poslovanja. Na bolj osnovni ravni je razvitost torej zavirljiva, vendar pa bi bilo potrebno poskrbeti za sekundaren razvoj in bolj ciljno usmerjene rešitve (si2010 2007, 14–16). Takšen primer je recimo dobra razvitost poslovne komunikacije preko spletne pošte in podobnih komunikacijskih orodij namesto ustreznih poslovnih sistemov, ki bi velik del tovrstne komunikacije avtomatizirali. S svojimi prednostmi in zaostanki se Slovenija po pripravljenosti na e-poslovanje ponovno uvršča v povprečje EU. Strategija si2010 izrecno ne omenja teledela, a že skrb za razvoj širšega področja IKT, še posebej na gospodarskem področju, pošilja pozitivno sporočilo tudi glede prihodnosti teledela. Z letom 2014 EU začne z največjim programom za raziskovanje in inovacije Horizon 2020. Ta naj bi spodbujal napredne znanstvene usmeritve,

industrijske projekte in se ukvarjal s spremembami v družbi ter tako spodbujal večjo inovativnost ter razvoj in odpravljaj birokratske ovire za javne in zasebne organizacije (Horizon 2020, 2014). Žal Slovenija pobudi EU še ni sledila in ni vzpostavila podobnega programa za vzpodbude inovacijam in razvoju.

Glede na pregled slovenskih razmer v tem poglavju bi težko rekli, da je stanje na področju teledela v Sloveniji odlično. Vendar pa v primerjavi z ostalo Evropo tudi v Sloveniji lahko ostajamo optimistični. Na eni strani so torej izpolnjeni predpogoji, na drugi strani pa so privlačne tudi koristi in možne pridobitve na ekonomskem, socialnem, okoljskem področju. Ostaja pa vprašanje, kako opaženi so in bodo ti dejavniki s strani države ter delodajalcev, ki pri tovrstnih vprašanjih nosijo precej večjo težo kot delavci ali strokovnjaki.

6 Raziskave o teledelu v Sloveniji

Najpomembnejši slovenski raziskavi teledela sta zagotovo raziskavi Teledelo v Sloveniji, ki jih je v letih 2001 in 2002 izvedel projekt RIS¹⁸. Raziskava iz leta 2001 je tudi sicer prva slovenska raziskava teledela. RIS-ovi raziskavi sta izvedeni po metodologiji v letu 2000 objavljene raziskave ECaTT, ki je potekala v letih 1999 in 2000 in zajemala 10 evropskih držav (Slovenija ni bila zajeta). V nadaljevanju sledi pregled navedenih raziskav.

Področje teledela zajema tudi četrta Evropska raziskava o delovnih pogojih (Fourth European Working Conditions Survey). Izsledki raziskave iz leta 2005 so bili objavljeni leta 2007 in zajemajo 27 držav EU. V peti (najnovejši) Evropski raziskavi o delovnih pogojih iz leta 2010 je teledelo obravnavano precej manj obsežno in zato raziskava ni primerna za primerjavo.

¹⁸ Raba interneta v Sloveniji (RIS) je akademski neprofitni projekt Centra za metodologijo in informatiko znotraj Fakultete za družbene vede v okviru Univerze v Ljubljani.

Predstavil pa bom tudi rezultate ankete, ki sem jo na podlagi RIS-ovih raziskav izvedel v letu 2012. Anketa je bila izvedena s pomočjo spletnega orodja EnKlikAnketa - 1KA¹⁹. Izsledke lastne ankete bom poskušal umestiti tudi v širši okvir prej navedenih raziskav.

6.1 RIS 2001: Teledelo in informacijska-telekomunikacijska tehnologija pri delu

Raziskavo v letih 2000 in 2001 je izvedel Center za metodologijo in informatiko Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, naročilo pa jo je takratno Ministrstvo za informacijsko družbo. Raziskava empirično pristopa k problemu teledela in se ukvarja z merjenjem ter z izdelavo odgovarjajočih ocen za Slovenijo v letu 2001. Izvedeni sta bili ankete med podjetji (osebe odgovorne za informatiko) in osebami (vzorec aktivne populacije).

Raziskava posebno pozornost posveča metodologiji merjenja in definiciji teledela. Avtorji raziskave navajajo, da je najpomembnejša ugotovitev raziskave vsekakor dejstvo, da je obseg teledela izjemno občutljiv na metodologijo merjenja. Izrazite razlike obstajajo predvsem med anketo podjetij in anketo oseb. V prvem primeru je v slovenskih podjetjih manj kot 10.000 oziroma manj kot 2% teledelavcev (zaposlenih, ki delajo vsaj nekaj ur mesečno doma in so pri tem elektronsko povezani s podjetjem) med vsemi zaposlenimi v podjetjih. V anketi gospodinjstev pa se izkaže, da je med delovno aktivnim prebivalstvom (okoli 1 mio) okoli 50.000-60.000 oseb oziroma 5-6%, ki delajo določeno plačano delo doma in pri tem uporabljajo računalnik in internet. Navedeni odstotek je močno odvisen od nadaljnjih podrobnosti pri sami opredelitvi teledela. V skrajnih primerih se ocena lahko razteza od 20.000 pa vse do 290.000 oseb (Vehovar in Robinšak 2001, 2–13).

Raziskava se ukvarja še z možnostmi in potrebami po teledelu med podjetji (kar predstavlja predpogoj za uvedbo teledela v organizacijah). Avtorja ugotavljata, da ima tehnične možnosti za teledelo približno polovica srednjih, malih in mikro podjetij ter dobri dve tretjini velikih podjetij. Delež teh podjetij iz leta v leto hitro narašča, saj imajo že skoraj vsa podjetja dostop do interneta. Med podjetji, ki navajajo, da imajo tehnične možnosti za teledelo, v polovici velikih in slabi tretjini najmanjših (mikro) podjetij teledelo tudi že uporabljajo. Kot ovire za

¹⁹ 1KA je orodje za izdelavo spletnih anket, ki nastaja v okviru Družboslovne informatike (FDV)

teledelo se največkrat navaja, da ni pravih potreb oziroma da to zavira sama narava dela, visoko pa je uvrščeno tudi pomanjkanje sredstev, počasnost prenosa podatkov preko interneta in pomanjkljivo informiranje .

6.2 RIS 2002: Teledelo v Sloveniji

V letu 2002 je bila na osnovi raziskave o Teledelu RIS 2001 in ECaTT analiza ponovljena. V merjenje teledela uvaja elemente neposrednega pristopa, za katere ugotavlja, da so, ob že tako občutljivi metodologiji merjenja teledela, še posebej kritični. Z neposrednim pristopom anketiracu predstavimo teledelo, on pa se nato po lastni presoji opredeli, če se le-tega poslužuje ali ne. Avtorji navajajo, da posredni pristopi za večino tipov teledela pokažejo nekoliko večji obseg kot neposredni pristopi (Vehovar in Robinšak 2002, 3–4).

Vprašanje z neposrednim pristopom se glasi: »Moderne tehnologije omogočajo, da lahko delo opravljamo tudi doma: temu rečemo teledelo. Z uporabo telefonov, faxov in računalnikov se lahko izognemo dnevnim vožnjam v službo. Ali teledelate?« (Vehovar in Robinšak 2002, 122).

Rezultati RIS 2002 kažejo, da je bilo med aktivnim prebivalstvom 4,7% teledelavcev (domače teledelo). Od teh je bilo 3,1% rednih in 1,6 dopolnilnih teledelavcev. Po teh podatkih je bilo teledelavcev v Sloveniji okoli 47.000. V obeh skupinah se prekriva 1,4% SOHO teledelavcev. Med različnimi raziskavami je primerjava izsledkov zaradi različne metodologije in definicije otežena, vendar pa velja dodati, da med anketami ne prihaja do statistično značilnih razlik pri ocenah o obsegu primerljivih kategorij teledela.

6.3 Fourth European Working Conditions Survey (2005)

Raziskavo v letu 2005 izvaja Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev (The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions). Zajema 27 držav EU, Hrvaško, Norveško, Švico in Turčijo. Izsledki raziskave so bili objavljeni leta 2007. Ukvarja se s širokim področjem tematik kot so organizacija dela, delovni čas, enake

možnosti, uvajanje, zdravje, zadovoljstvo na delovnem mestu, itd., ter s cikličnim ponavljanjem vsakih 5 let ponuja vpogled v razvoj in spremembe v določenem obdobju.

Raziskava se podrobno ukvarja s krajem dela, uvaja pa tudi specifičen indikator za teledelo. Definicijo za teledelo postavi nekoliko širše: "delo od doma z računalnikom (PC-jem)". Delež ljudi, ki teledelajo ocenjuje na nekoliko več kot 8% vseh delavcev EU. Od tega je le 2% tistih, ki redno delajo od doma z uporabo računalnika. Višji delež teledelavcev je v skandinavskih državah ter na Nizozemskem, najnižji deleži teledelavcev pa so v južnih evropskih državah. Delež teledelavcev v Sloveniji je ocenjen na 8,5% - torej malenkost nad povprečjem EU27. Precej bolj pogosto se teledela poslužujejo samozaposlene osebe in moški delavci. Glede na področje zaposlitve najbolj izstopajo napremičninski sektor, finančno posredništvo in izobraževanje. Teledelo je povezano tudi s stopnjo izobrazbe. Višja izobrazba pomeni večjo verjetnost za teledelo (EFILWC²⁰ 2007, 41–44).

6.4 Fifth European Working Conditions Survey (2010)

Enako kot raziskavo iz leta 2005 peto evropsko raziskavo o delovnih pogojih izvaja Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev (Eurofund). Zajema 27 držav EU, kandidatke za članstvo v EU: Hrvaško, Makedonijo, Črno goro in Turčijo, ter Albanijo, Kosovo in Norveško. Izsledki raziskave so bili objavljeni leta 2012.

Raziskava o teledelu govori v kontekstu e-nomadov (elektronskih nomadov), ki jih kaegorizira kot delavce, ki v poslovnem prostoru delodajalca oziroma lastnega podjetja ne delajo ves čas in pri svojem delu uporabljajo IKT. Opredelevitev je torej široka in namenoma ne uporablja več izraza teledelo oziroma "telecommuting". Z navedenima izrazoma naj bi bil prevelik poudarek na zamenjavi vožnje v službo z IKT in naj bi zanemarjal mobilne teledelavce, ki delujejo iz strankinih prostorov, iz avta ali celo na prostem. Raziskava ugotavlja, da je četrtnina evropskih delavcev e-nomadov. Delež po državah seveda močno variira – 5% v Albaniji in Bolgariji, 45% na Finskem. Pri tem je 65% e-nomadov moškega spola, več kot 55% pa jih ima

²⁰ EFILWC: kratica za The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

višjo izobrazbo. Enako kot v raziskavi iz leta 2005 je e-nomadov največ v določenih sektorjih: finančne storitve, izobraževanje, itd. (Eurofound 2012, 95–97).

6.5 Anketa Teledelo v Sloveniji

6.5.1 Metodologija

Ob upoštevanju uporabljene literature in pregledu navedenih anket, ki so se že ukvarjale s pojavom teledela v Sloveniji, je bila za namen naloge izvedena še lastna anketa. Spletna anketa je bila postavljena s pomočjo orodja EnKlikAnketa - 1KA za izdelavo spletnih anket, ki nastaja v okviru Družboslovne informatike (FDV). Izvajala se je od 12.03.2012 do 12.06.2012. Udeleženci so bili k sodelovanju povabljeni z vabilom preko elektronske pošte, forumov, družabnih omrežij in drugega družbenega programja.

Vprašalnik je vseboval 35 vprašanj. Razdeljena so v tri sklope: demografska vprašanja, splošna vprašanja o uporabi informacijske tehnologije in vprašanja o teledelu. V povprečju je odgovarjanje udeleženca trajalo 5 minut. Anketni vprašalnik je izpolnilo 168 udeležencev.

6.5.2 Opis vzorca

Delež žensk je znašal 39,9 % (67 anketiranih), delež moških pa 60,1 % (101 anketiranih). Anketiranci so bili glede na starost (spremenljivko starosti) rekodirani v razrede širine 10 let. Pri tem je bilo 7,1 % anketirancev starih do 20 let, 60,3 % med 21 in 30 let, 19,9 % med 31 in 40 let, 12,7 % pa jih je bilo starejših od 40 let.

Največji delež anketirancev – 38,3 % prebiva v Osrednjeslovenski regiji, 21,6 % v Gorenjski regiji, sledi Podravska z deležem 7,8 % in Savinjska z deležem 6,6 %. V ostalih regijah prebiva po manj kot 5 % anketirancev.

Izobrazbena struktura anketirancev je glede na izobrazbeno strukturo v Sloveniji višja – največji je delež anketirancev z višjo izobrazbo (višja, visoka, magisterij in doktorat

skupaj 52,5 %), sledita srednja izobrazba (poklicne in srednje šole skupaj 45,7 %) in nižja (nedokončana in dokončana osnovna šola skupaj 1,8 %).

Med anketiranci je delo opravljalo 70,1 % sodelujočih (so se uvrstili v delovno aktivne skupine²¹). Nezaposlenih je bilo 7,2 %, upokojencev 1,8 %, srednješolcev 1,8 %, študentov, ki niso delovno aktivni 15,6 %, kmetovalcev, pomagajočih članov v gospodinjstvu, delovno nezmožnih ter navedenega statusa pa 0,6 %, 1,2 %, 0,6 % in 1,2 %. Delovno aktivne skupine so bile v novi spremenljivki združene v eno kategorijo.

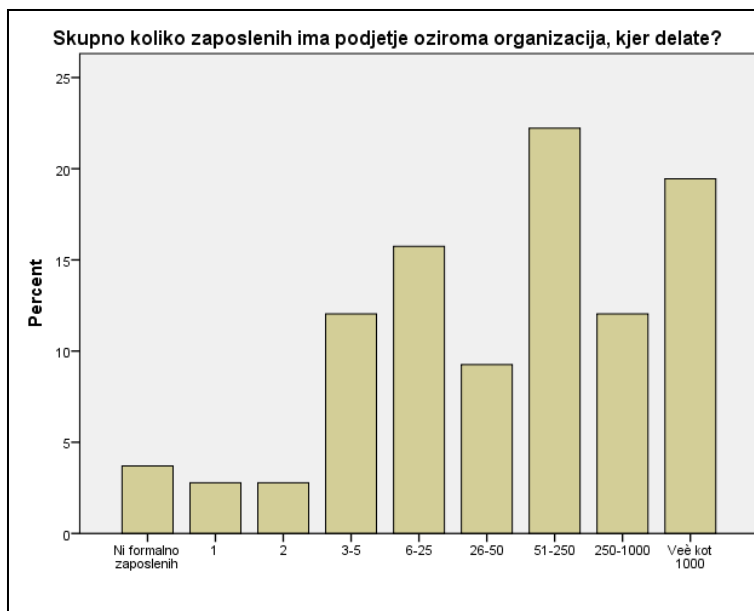
6.5.3 Rezultati in analiza

Glede na to, da se anketa ukvarja z uporabo informacijske tehnologije pri delu, so v nadaljevanju v fokusu predvsem odgovori delovno aktivnih anketirancev. Anketiranci so najprej odgovarjali na vprašanja o frekvenci uporabe informacijske tehnologije (interneta in računalnika).

Izmed delovno aktivnih anketirancev jih velika večina (94,7 %) računalnik uporablja večkrat na dan, manjši delež (5,3 %) pa vsaj enkrat na dan. Podobno razmerje je tudi pri uporabi interneta. 92,9 % anketirancev internet uporablja večkrat na dan, 6,3 % vsaj enkrat na dan, 0,9 % pa večkrat na teden. Rezultati vprašanj glede računalnika in interneta niso presenetljivi, saj je bila anketa dostopna na internetu in torej predpostavlja uporabo interneta med sodelujočimi.

Glede na velikost organizacije, v kateri anketiranci delajo, jih 21,3 % dela v organizaciji z manj kot 6 zaposlenimi (0 zaposlenih 3,7 %, 1 zaposlen 2,8 %, 2 zaposlena 2,8 %, 3-5 zaposlenih 12 %), 15,7 % med 6 in 25 zaposlenih, 9,3 % med 26 in 50 zaposlenih, 22,3 % med 51 in 250 zaposlenih, 12 % med 250 in 1000 zaposlenih in 19,4 % v organizaciji z več kot 1000 zaposlenimi.

²¹ Delovno aktivne skupine: zaposlen (pri delodajalcu), lastnik podjetja – delodajalec, samostojni podjetnik, samozaposleni strokovnjak (odvetnik, zdravnik, arhitekt,...), pogodbeno delo, avtorska pogodba, študent (opravljam študentsko delo).

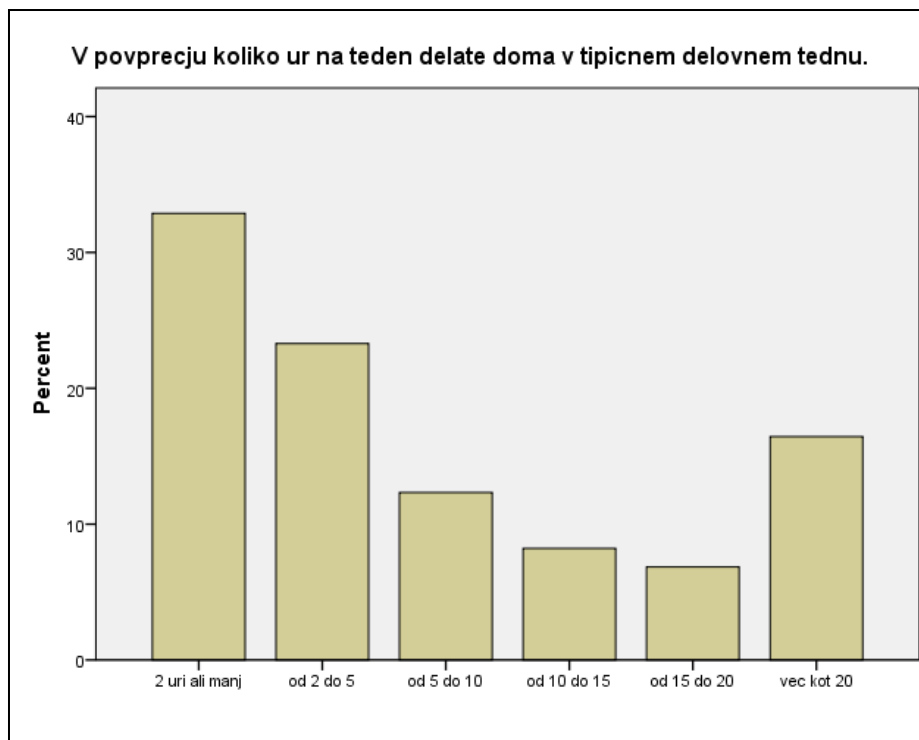

Teledelo se po definiciji opravlja na lokacijah izven osrednjih prostorov organizacije, zato je sledilo vprašanje, v kolikšni meri anketiranci delo opravljajo doma in na lokaciji stranke v primerjavi z delom v poslovnih prostorih organizacije. Doma v celoti delo opravlja 3,4 % anketirancev, večinoma 8,7 %, delno 12,9 %, občasno pa delo doma opravlja kar 40,5 % anketirancev. Preostali nikoli ne opravljajo dela od doma. Kumulativno torej kar 65,5 % anketirancev vsaj občasno delo opravlja doma.

Na lokaciji stranke v celoti delo opravlja 6 %, večinoma 7 %, delno 9 %, občasno pa 21 % anketirancev. Večina, 57 %, dela nikoli ne opravlja na lokaciji stranke.

V poslovnih prostorih podjetja pa v celoti dela 34,3 % anketirancev. Ostalih 65,7 % torej vsaj občasno delo opravlja izven poslovnih prostorov organizacije, bodisi doma, na lokaciji stranke ali drugih lokacijah.

Za anketirance, ki so odgovorili, da vsaj občasno delajo od doma, je sledilo vprašanje, koliko ur delajo doma v povprečnem delovnem tednu. Odgovori so razvrščeni v razrede: manj kot 2 uri v povprečnem tednu doma dela 32,9 % anketirancev, med 2 in 5 ur 23,3 %, od 5 do 10 ur 12,3 %, od 10 do 15 ur 8,2 %, od 15 do 20 ur 6,9 %, več kot 20 ur pa jih v povprečnem tednu doma dela kar 16,4 %.

Pri naslednjem vprašanju so anketiranci odgovarjali, katere informacijske in komunikacijske tehnologije, ki lahko omogočajo lokacijsko neodvisnost, uporabljajo pri delu v službi. Fiksni telefon uporablja 66,7 % delovno aktivnih anketirancev, mobilni telefon 80,2 %, osebni računalnik 70,1 %, prenosnik 57,3 %, tablični računalnik 8,6 %, internet kar 87,2 %, telefaks pa 29,3 %.

Sledilo je vprašanje, s katerim je bila anketirancem predstavljena definicija teledela. Uporabljen je bil torej neposredni pristop, enako kot pri raziskavah ECaTT in RIS 2002. Izmed delovno aktivnih anketirancev jih je 86,3 % že slišalo za teledelo, 13,7 % pa s pojmom še ni bilo seznanjenih.

Kar 37,6 % pa jih je na vprašanje “Ali teledelate?” odgovorilo pritrdilno. Med temi jih polovica za teledelo v tipičnem delovnem tednu porabi vsaj en dan. Torej 18,8 % delovno aktivnih anketirancev za teledelo porabi vsaj en dan v tednu.

Odgovori o teledelu se razlikujejo glede na pridobljeno izobrazbo anketirancev. Anketiranci z višjimi stopnjami izobrazbe so v večji meri odgovarjali, da se poslužujejo teledela. Udeleženci s poklicno šolo se teledela ne poslužujejo. Teledela 21,7 % udeležencev s srednjo šolo, 50% z višjo šolo, 45,7% z visoko šolo, 50% z magisterijem in 66,7% z doktoratom.

Primerjamo lahko tudi uporabo teledela med anketiranci glede na velikost podjetij v katerih delajo. Delež je najvišji v podjetjih z 1 (66,7%), 2 (66,7%) in 26-50 (60%) zaposlenimi.

Za sodelujoče, ki teledelajo, je sledilo vprašanje o njihovi oceni, kolikšen delež delovnega časa v tipičnem delovnem tednu teledelajo. V povprečju anketiranci za teledelo porabijo skoraj 25 % časa v tipičnem delovnem tednu.

Za anketirance, ki niso teledelali, je sledilo vprašanje "Ali bi teledelali?". 78,1 % jih je odgovorilo pritrdilno.

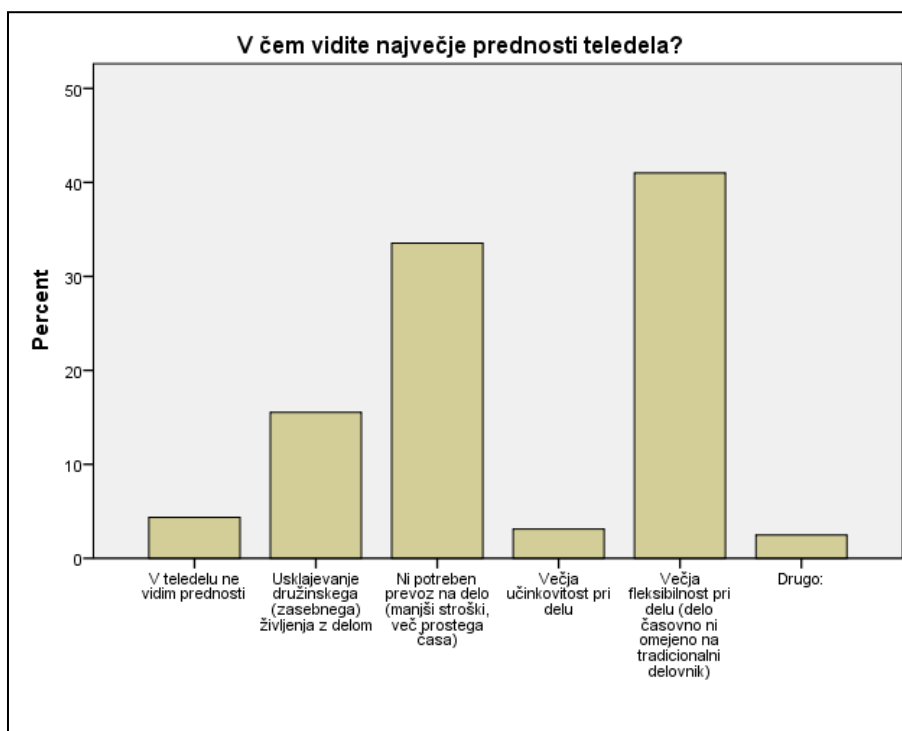
Za vse delovno aktivne anketirance je sledilo vprašanje, če so v preteklosti kdaj teledelali. Večina – 69,3 % se tudi v preteklosti ni srečala s teledelom. 14 % jih je teledelalo manj kot eno leto, 2,6 % manj kot dve leti, 7 % manj kot pet let, kar 7 % pa pet let ali več.

Med anketiranci, ki so ali še vedno teledelajo, jih ima 79,2 % "online" povezavo z osrednjimi prostori službe. V povprečju ocenjujejo, da so med teledelom z osrednjimi prostori službe z računalnikom povezani dobrih 66 % časa.

Za sodelujoče, ki niso teledelali, a bi si to želeli, je sledilo vprašanje, če bi bili zainteresirani teledelati celotni delovni čas. 20,8 % bi jih bilo zelo zainteresiranih, 69,8 % bi bilo zainteresiranih, le 9,4 % bi jih bilo nezainteresiranih.

V primeru, da ne bi teledelali celoten delovni čas, ampak vsaj en cel delovni dan na teden, se zainteresiranost za teledelo poveča. Zelo zainteresiranih bi bilo kar 59,3 %, zainteresiranih 37 %, nezainteresiranih pa zgolj 3,7 %.

Sledilo je vprašanje, v čem anketiranci vidijo največje prednosti teledela. 4,3 % jih v teledelu ne vidi prednosti, 15,5 % kot največjo prednost vidi usklajevanje družinskega oziroma zasebnega življenja z delom, 33,5 % pa v tem, da ni potreben prevoz na delo. Večjo učinkovitost pri delu z uporabo teledela vidi 3,1 %, 41 % večjo fleksibilnost pri delu (delovni čas), 2,5 % pa druge prednosti.

Za organizacije, v katerih so zaposleni, je 27,4 % anketirancev odgovorilo, da se poslužujejo teledela.

Med anketiranci, pri katerih se v organizacijah, kjer so zaposleni, ne poslužujejo teledela, jih je 46,9 % ocenilo, da v organizaciji obstaja možnost za vpeljavo teledela.

Na anketirance, ki v času izvajanja ankete niso bili delovno aktivni, je bilo naslovljeno vprašanje, če bi bili v primeru zaposlitve v prihodnosti zainteresirani teledelati. 38,5 % bi jih bilo zelo zainteresiranih, 56,4 % bi jih bilo zainteresiranih, le 5,1 % pa nezainteresiranih.

V nadaljevanju je za delovno aktivne anketirance sledilo še vprašanje glede razširjenosti in naklonjenosti teledelu v telecentrih ter mobilnemu teledelu. Delovno aktivnim anketirancev, ki teledelajo, je bilo predstavljeno delo v telecentru, nato pa je sledilo vprašanje, če teledelajo. Le eden izmed anketirancev je odgovoril, da dela v telecentru. Tudi zainteresiranost tistih, ki ne delajo v telecentru, ni velika. Zelo zainteresiranih je le 5 %, zainteresiranih 32,5 %, nezainteresiranih pa 62,5 %.

Za mobilno teledelo je bilo po zgledu RIS-ove ankete o teledelu uporabljen posreden način vprašanja. Na delovno aktivne anketirance je bilo naslovljeno vprašanje, če v okviru svojega dela tudi potujejo (pri čemer se prevoz na delo in iz dela ne šteje kot potovanje). 8,6 % jih redno potuje (več kot polovico delovnega časa), 4,3 % jih potuje pogosto (več kot 10 ur na teden, a manj kot polovico delovnega časa), 40,5 % jih potuje občasno, 46,6 % pa ne potujejo nikoli.

Anketiranci, ki so odgovorili, da v okviru svojega dela vsaj občasno potujejo, so nadaljevali z vprašanjem, če med potovanjem uporabljajo različne informacijske tehnologije. Fiksni telefon uporablja 8,2 % anketirancev, mobilni telefon 95,1 %, osebni računalnik 54,1 %, internet 73,3 %, telefaks 3,4 %, elektronsko tablico 13,1 %, dlančnik/komunikator 13,1%, e-mail 80,3 %, avdio konferenco 26,2 %, video konferenco pa 23,3 % anketirancev.

75 % anketirancev, ki v okviru svojega dela vsaj občasno potujejo, je potrdilo, da uporabljajo računalniški sistem, ki ljudem na drugih lokacijah omogoča dostop do skupnih datotečnih serverjev, baz podatkov, intraneta.

Anketiranci so odgovarjali še na vprašanje, če na terenu in med potovanji uporabljajo brezžične spletne povezave. 67,2 % je odgovorilo pritrdilno. Med temi jih 97,6 % uporablja WiFi omrežja, 69,4 % GSM omrežja in 81,1 % 3G omrežja.

6.5.4 Primerjava rezultatov ankete s preteklimi raziskavami

Ugotovitve izvedene ankete želim primerjati tudi z ugotovitvami raziskav v preteklosti, ki so se ukvarjale s stanjem in razširjenostjo teledela v Sloveniji in tako ugotoviti, če se je v zadnjem desetletju zaznana uporaba in razširjenost teledela povečala, ostala na enaki ravni ali celo znižala.

V precej omejeni meri se teledelu posveča raziskava European Working Conditions Survey iz leta 2005. Ta za teledelo uporablja precej široko definicijo. Teledelo opredeli kot delo od doma, z uporabo računalnika. Slovenija se v raziskavi uvršča nad evropsko povprečje, ki za občasno teledelo (delo od doma z uporabo računalnika) znaša 8,3 %. Slovensko povprečje je 8,5 % in se uvršča bližje državam srednje Evrope (Nemčija), kot državam južne Evrope z nekoliko nižjimi stopnjami (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 2007). Če delež raziskave primerjam z

rezultati izvedene ankete (7 let pozneje) lahko ugotovim, da je delež udeležencev, ki vsaj občasno teledelajo precej večji – 37,6 %. Delež rednih teledelavcev, ki teledelajo vsaj en delovni dan na teden je nekoliko nižji, a vseeno visok – 18,8 % delovno aktivnih anketirancev. V letu 2005 se evropsko povprečje giba okrog 2 %.

Razliko v razširjenosti teledela vidimo tudi s primerjamo z RIS-ovo raziskavo teledela iz leta 2001, ki med delovno aktivnimi redne teledelavce razdeli med zaposlene domače teledelavce (6,3 %), samozaposlene teledelavce (1,2 %) in mobilne teledelavce (4,8 %). Delež rednih teledelavcev je torej okrog 12 % delovno aktivne populacije. Če upoštevamo še 5,1 % začasnih teledelavcev, ki na teden za teledelo porabijo manj kot en delovni dan, se delež vseh teledelavcev poveča na 17 % delovno aktivnih. Razširjenost teledela je po lastni izvedeni anketi torej višja od ugotovitev RIS-ove raziskave in se predvsem razlikuje pri številu začasnih teledelavcev. Teh je v RIS-ovi raziskavi le okrog 5 %, glede na odgovore izvedene lastne ankete pa občutno več kot rednih teledelavcev.

V letu 2010 izvedena raziskava European Working Conditions Survey (peta EWCS raziskava) je širša v opredelitvi in namesto o teledelu govori o e-nomadih. Raziskava ugotavlja, da je četrtnina evropskih delavcev e-nomadov - delavcev, ki v poslovnem prostoru delodajalca oziromane lastnega podjetja ne delajo ves čas in pri svojem delu uporabljajo IKT. Glede na podatke lastne ankete lahko ugotovim, da je Slovenija nad evropskim povprečjem in primerljiva z državami v samem vrhu, kot so Skandinavske države z deležem 40 % do 45 % elektronskih nomadov v celotni delovni populaciji (Eurofound 2012, 95–97).

7 Zaključek

Prenos informacij in komunikacija sta pomembni družbeni komponenti, tako za posameznika, kot za družbo kot celoto. Razvoj in inovativnost komunikacijskih tehnik in tehnologij pomembno vpliva na razvoj družbe in jim v tekmovanju z drugimi prinaša strateške prednosti – med mnogimi drugimi tudi na gospodarskem in vojaškem področju, ki se pogosto primerjata s tekmeci.

V nalogi sem informacijski razvoj konec 20. stoletja postavil v zgodovinski kontekst. V pregledu razvoja IKT vidimo, da ta doživlja konstanten razvoj od bolj enostavnih ter tehnološko manj zahtevnih k bolj kompleksnim – skladno z razvojem tudi na drugih področjih družbe. V drugi polovici 20. stoletja pa se razvoj na temeljih razvoja interneta in računalnikov pospeši.

Razvoj IKT v drugi polovici 20. stoletja uporablja že prej obstoječa omrežja, na katerih lahko hitro nadgradi predhodno storitev in se tako izogne visokim tehničnim zahtevam in stroškom. Osnovna infrastruktura za internet je še vedno telefonsko omrežje, kljub temu, da zahtevnost in možnosti interneta precej presegajo storitev prenosa zvoka. Z razvojem in širjenjem informacijske tehnologija (računalništva, interneta, povezanih IKT, itd.) se cene naglo zmanjšujejo, razširjenost in dostopnost pa se še naprej širi na širok spekter ljudi. Informacijske in komunikacijske storitve se globalizirajo, saj gre za drastično zmanjšanje pomena lokacije posameznega oddajnika/prejemnika, s tem pa se zmanjšajo tudi cenovne ovire. Največji razvoj IKT se zgodi v devetdesetih letih.

Cenovne prednosti, prostorska neodvisnost in posledična fleksibilnost ob uporabi IKT se odraža tudi na delovnem mestu, saj omogoča nove oblike dela in organizacije poslovanja – tako v ožjem smislu teledelavcev in mobilnih/potujočih delavcev na terenu, kot tudi v širšem smislu globalizacije trgov in organizacije, zunanjega izvajanja (outsourcinga) in virtualnih teamov (ki so prostorsko neodvisni), izobraževanj, podpore itd. Z razvojem prenosne in prilagodljive IKT ne gre več za fizično prisotnost na delovnem mestu, ampak za komunikacijsko prisotnost v omrežju. To je prej zagotavljala fizična prisotnost, sedaj pa orodja IKT. Poveča se možnost časovne in prostorske fleksibilnosti na način, da delo ni več omejeno na prostore podjetja in delovni čas. Za določene dejavnosti pa to pomeni tudi dostop do veliko nižjih stroškov dela v drugih državah ali

celinah. Seveda pa tovrstnega prenosa ne gre posploševati, saj so zanj potrebne temeljite priprave in je mogoč samo v določenih pogojih (opravljana dejavnost, jezikovne ovire, način dela, potreba po fizični prisotnosti in še mnogi drugi dejavniki lahko preprečujejo selitev dejavnosti na velike razdalje). Skladno z razvojem same tehnologije se razvijajo tudi načini uporabe tehnologije na delovnem mestu.

Teledelo (oziroma telecommuting) se sprva pojavi v povezavi z dnevnim prevozom na delo, kasneje pa se razširi v časovno in prostorsko fleksibilno obliko dela, ki se lažje prilagaja novim in hitro spreminjajočim zahtevam na področju dela in zasebega življenja posameznika - teledelavca. Na področju proučevanja teledela je včasih (mogoče pričakovano) zaznati prevelik optimizem, saj se pojavljajo revolucionarni in futuristični pogledi na razvoj delovnega mesta prihodnosti. Hkrati pa se kot protiutež pojavljajo skeptiki, ki v teledelu vidijo rušenje ustaljenih delovnih praks, učinkovitosti in razvoja.

V posameznih organizacijah se za teledelo odločajo glede na lastne potrebe in glede na pričakovane prednosti. V ospredju je predvsem lokacijska, časovna in kadrovska fleksibilnost ter prilagodljivost celotne hierarhije organizacije, ki je potrebna za nižje stroške in večjo produktivnost. Zmožnost hitrega zaznavanja in odzivanja na spremembe lahko namreč močno vpliva na stroške poslovanja, zaposlenih in optimizacije delovnih procesov. Teledelo pa lahko pozitivno prispeva tudi k produktivnosti, motivaciji in zadovoljstvu posameznika, saj hkrati tudi delavcu omogoča večjo fleksibilnost in usklajevanje z zasebnim življenjem. Ta prilagodljivost se lahko kaže tako dolgoročno (menjava poslovnih partnerjev pri samozaposlitvi) kot kratkoročno (dnevno časovno in prostorsko usklajevanje dela z zasebnim). Hkrati pa prilagodljivost in "prenosljivost" dela ali delovnega mesta pomeni močno vpletanje dela v zasebno sfero delavca. Kot navajam v tretjem poglavju, pa je na drugi strani teledelo včasih v vlogi zmanjševanja nadzora vodstvenega kadra in s tem povezane motivacije in produktivnosti – saj so delavci in vodstvo fizično ločeni. Ta aspekt je lahko odločujoč pri odločitvi za teledelo, saj se zanj odloči ali vpeljava opusti vodstvo organizacije. Vprašljivo je tudi pomanjkanje osebne komunikacije, navezovanja pristnih stikov ter težav pri komunikaciji, z vidika delavca pa je problematična tudi socialna izolacija, »zažiranje« delovnika v zasebno sfero in zmanjšanje moči zaposlenih v razmerju do delodajalca. Pri uvajanju in ocenjevanju teledela torej vedno gledamo na (možne) pozitivne in negativne aspekte, tako za delavca, kot za organizacijo.

Pri proučevanju teledela pogosto prihaja do težav glede osnovne definicije. Glede na definicijo samega pojma si lahko raziskovalci že v naprej širijo ali ožijo raziskovani prostor. Kljub temu pa obstaja širši konsenz, da je za teledelo pomembna uvedba IKT, ki nam omogočajo manjše omejitve glede prostora dela in komunikacijo oziroma povezavo delavca z organizacijo. Tudi sam sem v izvedeni anketi uporabil definicijo za teledelo kot delo, ki ga s pomočjo modernih tehnologij lahko opravljamo od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja ter se s tako izognemo tudi dnevni vožnji v službo.

Pred izvedbo ankete sem se v 5. poglavju posvetil še razmeram za razvoj teledela v Sloveniji. Majhne razdalje ter precej gosta in strnjena poseljenost v okolici večjih mest in centrov ne predstavljajo idealnih okoliščin za razvoj teledela. Rečeno drugače – geografske lastnosti države same po sebi ne predstavljajo velikih ovir in zato mogoče teledelo iz tega vidika ni »uporabno«. Bolj kot v premagovanju fizičnih razdalj v državi lahko prednost teledela vidimo v iskanju dela “čez mejo”. Ob visokih stopnjah brezposelnosti v Sloveniji lahko s teledelom dosežemo delovna mesta v tujini, kot to fizično že počnejo prebivalci obmejnih področjih. Kot spodbudno za razvoj teledela velja omeniti tudi izobrazbeno strukturo mladih, saj se glede na dokončano srednjo in visoko izobrazbo uvršča nad ali v evropsko povprečje (Eurostat 2010). Glede razširjenosti in dostopnosti IKT se Slovenija ponovno uvršča vsaj v evropsko povprečje, na nekaterih področjih (mobilna telefonija) pa ga presega. Razširjenost, dostopnost in aktualnost ponudbe IKT v Sloveniji torej lahko štejemo za spodbudo razvoju teledela.

Ob odsotnosti raziskav teledela v Sloveniji v zadnjih letih sem za obravnavo izbral RIS-ovi raziskavi o teledelu iz let 2001 in 2002 ter evropsko raziskavo o delovnih pogojih iz leta 2005. Prvi dve se osredotočata izključno na teledelo, tretja pa ga obravnava le v manjšem obsegu. Pri primerjavi definicij in različnih raziskav sem si pomagal tudi z Evropsko raziskavo ECaTT iz leta 2000. Njenih izsledkov nisem podrobno obravnaval, saj iz istega obdobja obravnavam že RIS-ovi raziskavi, ki se osredotočata izključno na Slovenijo.

RIS-ova anketa podjetij iz leta 2001 je zaznala 2% teledelavcev – zaposlenih, ki delajo vsaj nekaj ur mesečno doma in so pri tem elektronsko povezani s podjetjem. Anketa gospodinjstev iste RIS-ove raziskave pa pride do zaključka o nekoliko višjem deležu teledelavcev (5-6%) – delavcev, ki delajo določeno plačano delo doma in pri tem uporabljajo računalnik in internet. Kot ovire za teledelo so v podjetjih največkrat navajali, da ni pravih potreb, oziroma, da to zavira sama narava

dela. RIS-ova raziskava iz leta 2002, za razliko od predhodnje, v anketi teledela uporablja neposredni pristop. Sodelujočemu torej opiše kaj je teledelo, ta pa nato sam presodi, če teledela. Med aktivnim prebivalstvom zazna 4,7% teledelavcev (domače teledelo). Četrta raziskava European Working Conditions Survey (2005) uporabi nekoliko širšo definicijo: delo od doma z računalnikom. Delež teledelavcev v Sloveniji je ocenjen na 8,5%. V letu 2010 poteka še peta raziskava European Working Conditions Survey. Raziskava o teledelu govori v kontekstu e-nomadov (elektronskih nomadov), ki jih kategorizira kot delavce, ki v poslovnem prostoru delodajalca oziroma lastnega podjetja ne delajo ves čas in pri svojem delu uporabljajo IKT. Opredelitev je torej široka in namenoma ne uporablja več izraza teledelo oziroma "telecommuting". Evropsko povprečje postavlja na okrog četrtno vseh delavcev, podatki za posamezno državo pa v javnem poročilu žal niso dostopni.

V lastni anketi, pri izvedbi katere sem se opiral na RIS-ovo raziskavo o Teledelu iz leta 2002, sem poskušal na podlagi spletnega vprašalnika ugotoviti stanje in razširjenost teledela, kar bi lahko primerjal z izsledki preteklih raziskav. Pri definiciji teledela sem uporabil neposredni pristop vprašanja o teledelu in ga definiral kot delo od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja s pomočjo modernih tehnologij. Več kot 36% sodelujočih je odgovorilo, da teledelajo, slabih 19% pa za teledelo porabi vsaj en dan v tednu in se torej uvrščajo med redne teledelavce. V izvedeni anketi sem torej zaznal precej višji del teledelavcev kot raziskave RIS in European Working Conditions Survey iz let 2001, 2002 in 2005. Vendar pa rezultatov zaradi različne izvedbe težko primerjamo, saj je bila anketa izvedena na internetu in že v osnovi predpostavlja uporabo računalnika in interneta.

Kot spodbudne je potrebno omeniti tudi odgovore sodelujočih, ki niso teledelali, na vprašanje, če bi si želeli teledelati. Skoraj 80% izmed njih je odgovorilo, da bi želeli teledelati, več kot 90% izmed teh pa bi jih bilo zainteresiranih teledelati tudi celotni delovni čas. Največ sodelujočih je v teledelu prepoznalo prednost odsotnosti prevoza na delo.

Rezultati lastne ankete nudijo določen vpogled v trenutno stanje na področju teledela. Ob pregledu rezultatov in primerjavi s predhodnimi raziskavami pa se moramo zavedati nekaterih omejitev. Vzorec (168 sodelujočih) izvedene raziskave je manjši od drugih navedenih raziskav, izvedena pa je bila z internetno anketo, kar že predpostavlja uporabo računalnika in interneta med sodelujočimi. Delež sodelujočih, ki že teledelajo in tistih, ki bi si želeli teledelati, vsekakor

predstavljata pozitiven signal za nadaljno širitev in uporabo teledela v organizacijah. Tudi slovenske razmere na področju informacijskih in komunikacijskih storitev nudijo potrebne predpogoje, ki jih organizacije ali posamezniki potrebujejo za teledelo. Prihodnji razvoj, širitev in uporaba so torej v največji meri odvisni od videnja in odločitve organizacij samih. Mogoče bodo podjetja v teledelu prepoznala več pozitivnih aspektov kot slabosti in jih uporabila v svoj prid pri delovanju na globalnem trgu. K temu pa jih lahko prisilijo tudi zunanji dejavniki in širši razvoj usmeritev na področju delovanja organizacij.

S tem, ko zmožnost uporabe računalnika in interneta postaja skorajda enakovredna pismenosti, in razširjenost ter prepredenost družbe z informacijsko tehnologijo postaja skorajda nerazdružljivo, menim, da za teledelo vsekakor obstaja prihodnost. Mogoče je zanimanje za teledelo kot raziskovalni pojem od konca devetdesetih let nekoliko zamrlo, vendar pa se teledelo v različnih oblikah (načina dela, rednosti, itd.) pojavlja vse pogosteje. Tudi izvedena raziskava teledelu v Sloveniji daje dobro popotnico, saj kaže na precej višjo uporabo, kot pred 15 leti. Še bolj spodbuden pa je interes sodelujočih za teledelo.

Rezultate ankete bi lahko obravnavali tudi v luči dolgotrajne slovenske krize ter evropskega iskanja konkurenčnosti na svetovni ravni. Prednosti, ki jih prinaša teledelo, ter želja in pripravljenost delavcev za tovrstno delo lahko veliko doprinesejo k fleksibilnosti slovenskega trga dela ter integraciji slovenskih delavcev na evropske trge. Vsekakor pa bi veljalo tudi v prihodnje spremljati razvoj in razpoloženje dejavnikov teledela in ga usmerjati v čim bolj produktivno smer.

Za bolj natančno ugotovitev razvoja in dolotrajnega trenda teledela bi bilo v prihodnje potrebno raziskavo izvajati v manjših časovnih razmakih (ne 10 let in več). Tako bi zasledili bolj kratkoročne spremembe, kakor tudi dolgoročni razvoj. V prihodnjih raziskavah bi za bolj točne rezultate uporabil metodo, ki ne predpostavlja uporabe interneta – torej anketo, izvedeno osebno ali preko telefona (kot RIS in druge pretekle raziskave). To bi raziskovanje do neke mere podražilo in podaljšalo, vendar pa bi rezultati zajemali tudi populacijo, ki ne uporablja IKT in bi bili torej bolj relevantni. Za boljše razumevanje težav teledelavcev in obetajočih se koristi za tiste, ki ne uporabljajo teledela, bi dodal tudi dodatna dva fokusa ankete. Več vprašanj bi posvetil težavam, s katerimi se teledelavci srečujejo pri delu in v zasebni sferi. Tako bi lahko dobili večji vpogled v negativne strani teledela, katerim se je treba posvetiti za nadaljni razvoj. Hkrati bi bilo

pomembno pridobiti tudi več informacij o glavnih aspektih teledela, ki jih prepoznajo tako uporabniki in neuporabniki teledela. Tako bi lahko pravočasno prepoznali prednosti in zadržke, najpomembnejše za uspešen prihodnji razvoj teledela.

8 Literatura

- 1 Beauregard, Robert A. 2006. *When America became suburban*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- 2 Bufon, Milan. 2000. Političnogeografske podlage čezmejne komunikacije na območju tromeje med Slovenijo, Italijo in Avstrijo. *Geografski vestnik* 72 (2): 11–21.
- 3 Castells, Manuel. 2009a. *The rise of the network society (druga izdaja) - first book*. New York: John Wiley and Sons.
- 4 --- 2009b. *The network society, A cross-cultural perspective*. Northampton: Edward Elgar Publishing Limited.
- 5 Coffman, Kerry G. in Andrew Odlyzko. 1998. *The size and growth rate of the internet*. Dostopno prek: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/620/541> (10. november 2014).
- 6 DeGuzman, Genevieve in Andrew Tang. 2011. *Working in the UnOffice: A Guide to Coworking for Indie Workers, Small Businesses, and Nonprofits*. San Francisco: Night Owls Press LLC.
- 7 *ECaTT*. Dostopno prek: <http://www.ecatt.com> (7. marec 2011).
- 8 Ellis, Steve in John Stredwick. 1998. *Flexible working practices: techniques and innovations*. London: CIPD Publishing.
- 9 Ellison, Nicole B. 2004. *Telework and social change: How technology is reshaping the boundaries between home and work*. Greenwich: Greenwood Publishing Group.
- 10 Eurofound. 2012. *Fifth European Working Conditions Survey*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/82/en/1/EF1182EN.pdf> (6. februar 2013).
- 11 European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. 2005. *Fourth European Working Conditions Survey*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/surveys/ewcs/2005/index.htm> (7. marec 2011).
- 12 Eurostat. 2010a. *Key Data on Education in Europe - 2009 edition*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=978-92-9201-033-1 (16. marec 2011).

- 13 ---2010b. *Further Eurostat information, Main tables and Database - Information society statistics*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Information_society_statistics (16. marec 2011).
- 14 ---2011. *Population density*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TPS00003 (16. marec 2011).
- 15 Evropska komisija. 2010. *Employment in Europe 2010, Key employment indicators*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/eie/statistical_annex_key_employment_indicators_en.html (8. avgust 2011).
- 16 ---2014. *Horizon 2020*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en> (20. junij 2014).
- 17 Gričar, Jože. 2009. Uporaba e-tehnologij za razvijanje čezmejnih e-regij. V *Razvojni Izzivi Slovenije*, ur. Janez Nared in Drago Perko, 233–241. Ljubljana: ZRC SAZU.
- 18 Heeks, Richard. 2001. Trajectories and strategies in global software outsourcing relationships V *Managing Information Technology in a Global Economy*, ur. Mehdi Khosrow-Pour, 804–806. Hershey: Idea Group Inc (IGI).
- 19 Huws, Ursula, Werner B. Korte in Simon Robinson. 1990. *Telework: Towards the elusive office*. New York: Wiley.
- 20 Ignjatović, Miroljub in Anton Kramberger. 2000. Fleksibilizacija slovenskega trga dela. V *Statistična omrežna sodelovanja za večjo evropsko usklajenost in kakovostno sodelovanje*, ur. Boris Tkacik, 446–459. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- 21 Jackson, Paul J. in Jos Van der Wielen. 1998. *Teleworking: international perspectives: from telecommuting to the virtual organization*. London: Routledge.
- 22 Korte, Werner B. in Richard Wynne. 1996. *Telework: penetration, potential and practice in Europe*. Amsterdam: IOS Press.
- 23 Nilles, Jack M. 1998. *Managing telework: Strategies for managing the virtual workforce*. New York: Wiley.
- 24 Norman, Jeremy M. 2005. *From Gutenberg to the Internet: a sourcebook on the history of information technology*. Novato, California: Norman Publishing.
- 25 Olson, Margarethe H. 1988. Organisational barriers to telework. V *Telework: Present Situation and Future Development of a New Form of Work Organization*, ur. Werner B.

- Korte, Simon Robinson in Wolfgang J. Steinle, 77–100. North-Holland: Elsevier Science Publishing Company, Inc.
- 26 Roe Smith, Merritt in Leo Marx. 1994. *Does technology drive history?: the dilemma of technological determinism*. Cambridge: MIT Press.
- 27 Schumpeter, Joseph A. in Richard Swedberg. 1994. *Capitalism, socialism and democracy*. London: Routledge.
- 28 Scott, Craig R., in Erik C. Timmerman. 1999. Communication technology use and multiple workplace identifications among organizational teleworkers with varied degrees of virtuality. *IEEE Transactions of Professional Communication* 42 (4): 240-260. IEEE Professional Communication Society.
- 29 Senn, James A. 1998. *Information technology in business: principles, practices, and opportunities*. New York: Prentice Hall.
- 30 Statistični urad Republike Slovenije. 2008. *Regionalni bruto domači proizvod, 1995-2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/tema_ekonomsko_nacionalni_bdpreg.asp (16. marec 2011).
- 31 ---2011. *Vodič po statistiki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=354&PodrocjeID=5 (7. marec 2011).
- 32 Telekom Slovenije. 2011. *Ceniki*. Dostopno prek: <http://www.telekom.si/cenik/?sid=2> (19. junij 2011).
- 33 Vega, Gina. 2003. *Managing teleworkers and telecommuting strategies*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- 34 Vehovar, Vasja in Matjaž Robinšak. 2001. *Projekt RIS: Teledelo in informacijska-telekomunikacijska tehnologija pri delu*. Ljubljana: Center za metodologijo in informatiko Fakultete za družbene vede na Univerzi v Ljubljani.
- 35 ---2002. *Projekt RIS: Teledelo v Sloveniji*. Ljubljana. Center za metodologijo in informatiko Fakultete za družbene vede na Univerzi v Ljubljani.
- 36 Verbeke, Alain. 2008. *Growing the virtual workplace: the integrative value proposition for telework*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- 37 Vlada republike Slovenije. 2007. *Strategija razvoja informacijske družbe v Republiki Sloveniji – si2010*. Ljubljana: Direktorat za informacijsko družbo.
- 38 *Zakon o podpornem okolju za podjetništvo (ZPOP)*. Ur.l. RS 40/2004 (20.april 2004).

39 *Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1)*. Ur.l. RS 21/2013 (13. marec 2013)

40 *Zakon o delovnih razmerjih (ZDR)*. Ur.l. RS 42/2002 (15. maj 2002).

41 *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-A)*. Ur.l. RS 103/2007 (13. november 2007).

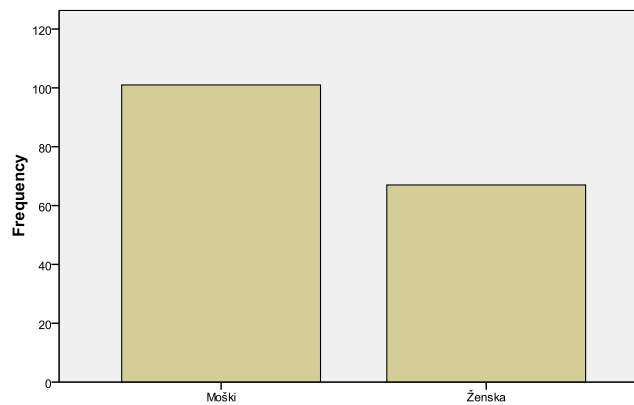
9 Priloge

A Sklop 1: Demografska vprašanja

Spol:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Moški	101	60,1	60,1	60,1
	Ženska	67	39,9	39,9	100,0
	Total	168	100,0	100,0	

Spol:

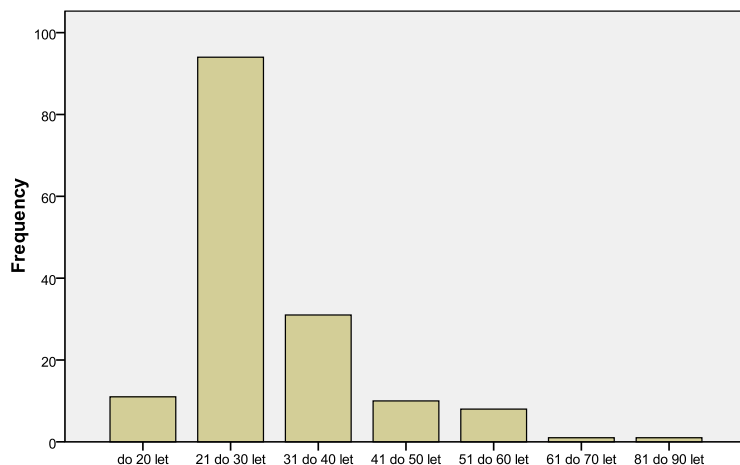
Spol:

Starost razredi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	do 20 let	11	6,5	7,1	7,1
	21 do 30 let	94	56,0	60,3	67,3
	31 do 40 let	31	18,5	19,9	87,2
	41 do 50 let	10	6,0	6,4	93,6
	51 do 60 let	8	4,8	5,1	98,7
	61 do 70 let	1	,6	,6	99,4
	81 do 90 let	1	,6	,6	100,0
	Total	156	92,9	100,0	

Missing	-99,00	12	7,1	
Total		168	100,0	

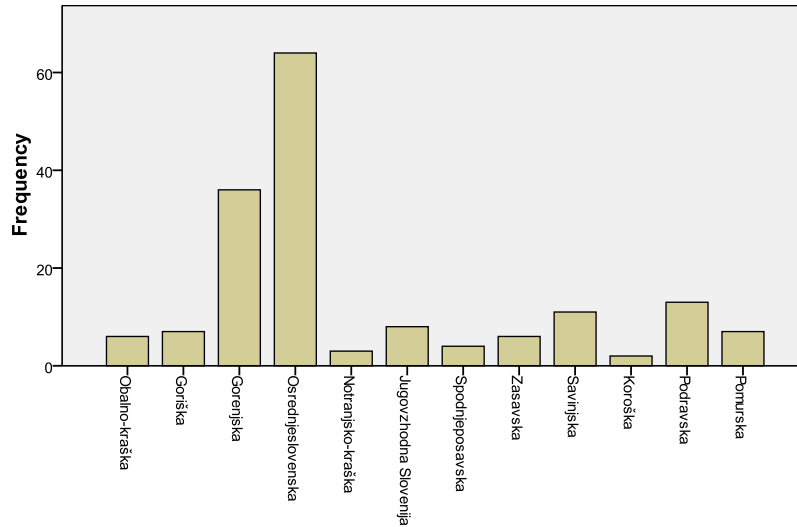
Starost razredi

V kateri regiji živite?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Obalno-kraška	6	3,6	3,6	3,6
	Goriška	7	4,2	4,2	7,8
	Gorenjska	36	21,4	21,6	29,3
	Osrednjeslovenska	64	38,1	38,3	67,7
	Notranjsko-kraška	3	1,8	1,8	69,5
	Jugovzhodna Slovenija	8	4,8	4,8	74,3
	Spodnjeposavska	4	2,4	2,4	76,6
	Zasavska	6	3,6	3,6	80,2
	Savinjska	11	6,5	6,6	86,8
	Koroška	2	1,2	1,2	88,0
	Podravska	13	7,7	7,8	95,8
	Pomurska	7	4,2	4,2	100,0
	Total	167	99,4	100,0	
	Missing	Ne vem	1	,6	
Total	168	100,0			

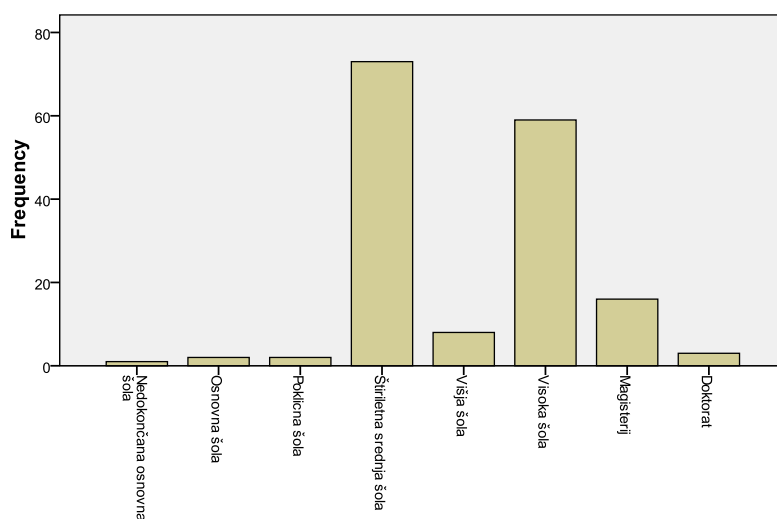
V kateri regiji živite?

Kakšna je vaša dokončana izobrazba?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nedokončana osnovna šola	1	,6	,6	,6
	Osnovna šola	2	1,2	1,2	1,8
	Poklicna šola	2	1,2	1,2	3,0
	Štiriletna srednja šola	73	43,5	44,5	47,6
	Višja šola	8	4,8	4,9	52,4
	Visoka šola	59	35,1	36,0	88,4
	Magisterij	16	9,5	9,8	98,2
	Doktorat	3	1,8	1,8	100,0
	Total	164	97,6	100,0	
Missing	Ne vem	4	2,4		
Total		168	100,0		

Kakšna je vaša dokončana izobrazba?

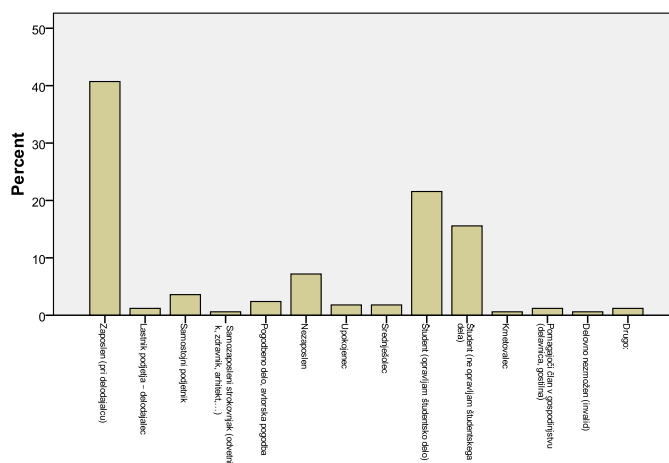

Kakšna je vaša trenutna zaposlitev? Ste zaposleni ali kaj drugega?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Zaposlen (pri delodajalcu)	68	40,5	40,7	40,7
Lastnik podjetja – delodajalec	2	1,2	1,2	41,9
Samostojni podjetnik	6	3,6	3,6	45,5
Samozaposleni strokovnjak (odvetnik, zdravnik, arhitekt,...)	1	,6	,6	46,1
Pogodbeno delo, avtorska pogodba	4	2,4	2,4	48,5
Nezaposlen	12	7,1	7,2	55,7
Upokojenec	3	1,8	1,8	57,5
Srednješolec	3	1,8	1,8	59,3
Študent (opravljam študentsko delo)	36	21,4	21,6	80,8
Študent (ne opravljam študentskega dela)	26	15,5	15,6	96,4
Kmetovalec	1	,6	,6	97,0

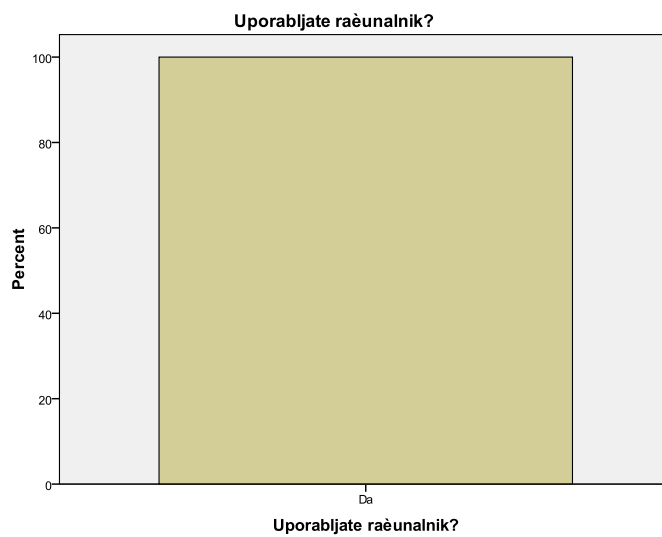
	Pomagajoči član v gospodinjstvu (delavnica, gostilna)	2	1,2	1,2	98,2
	Delovno nezmožen (invalid)	1	,6	,6	98,8
	Drugo:	2	1,2	1,2	100,0
	Total	167	99,4	100,0	
Missing	Ne vem	1	,6		
Total		168	100,0		

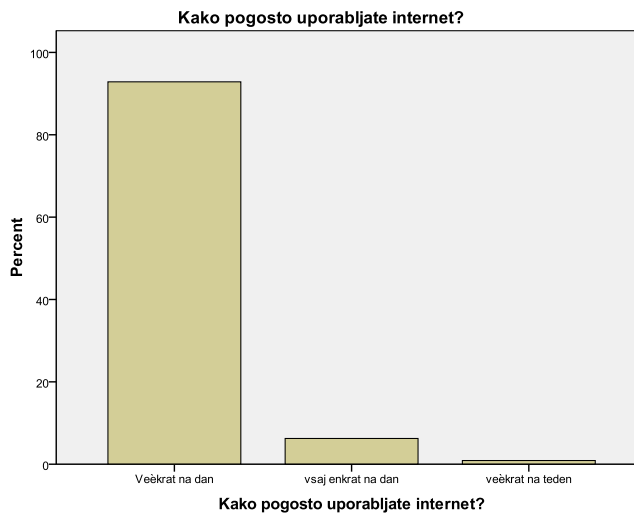
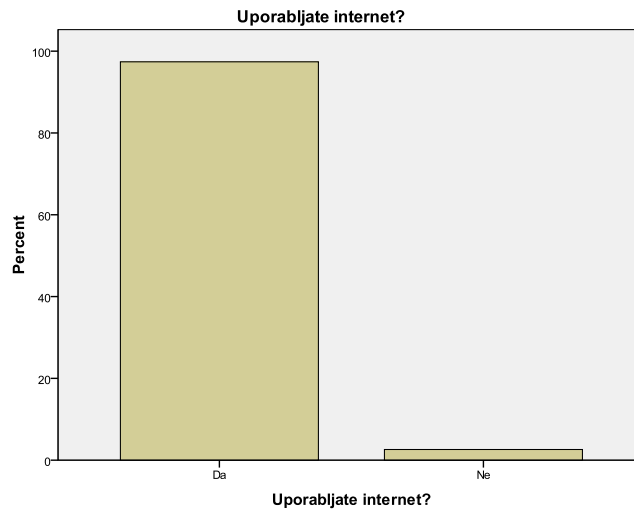
Kakšna je vaša trenutna zaposlitev? Ste zaposleni ali kaj drugega?

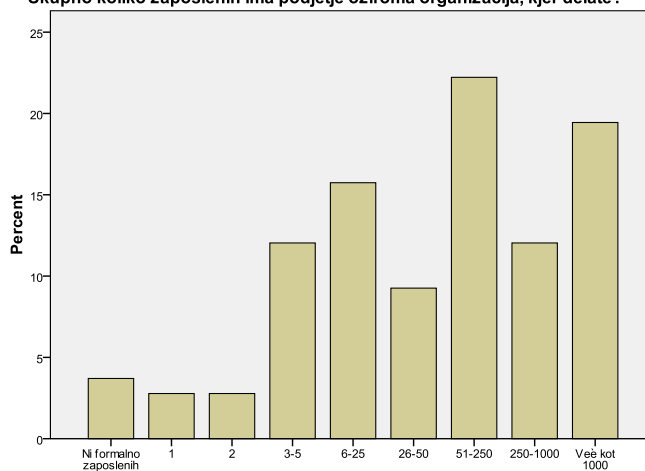

B Sklop 2: Splošna vprašanja o uporabi informacijske tehnologije

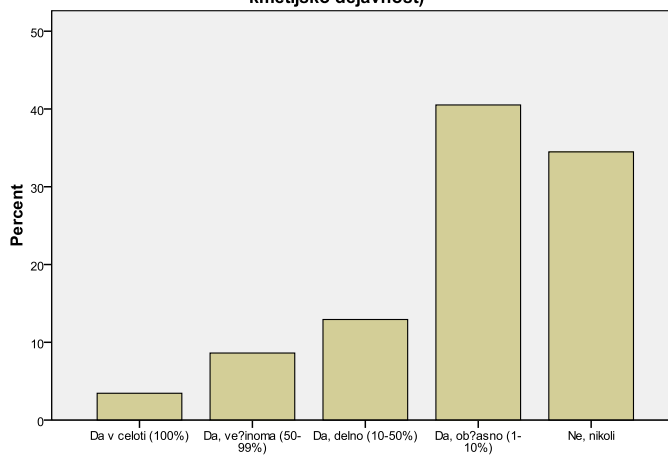

Skupno koliko zaposlenih ima podjetje oziroma organizacija, kjer delate?

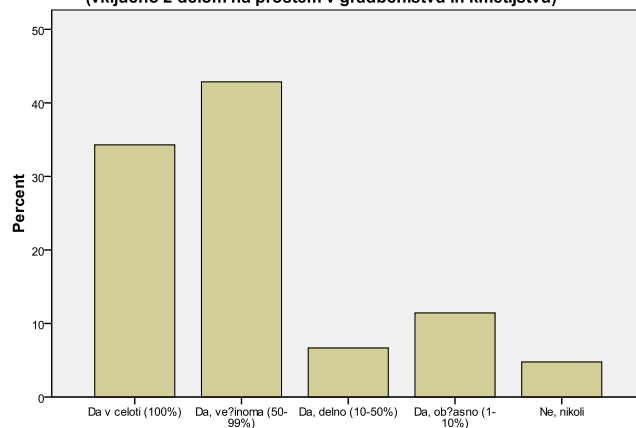

Naslednje vprašanje se nanaša: Doma (vključeno z delom na prostem za lastno kmetijsko dejavnost)

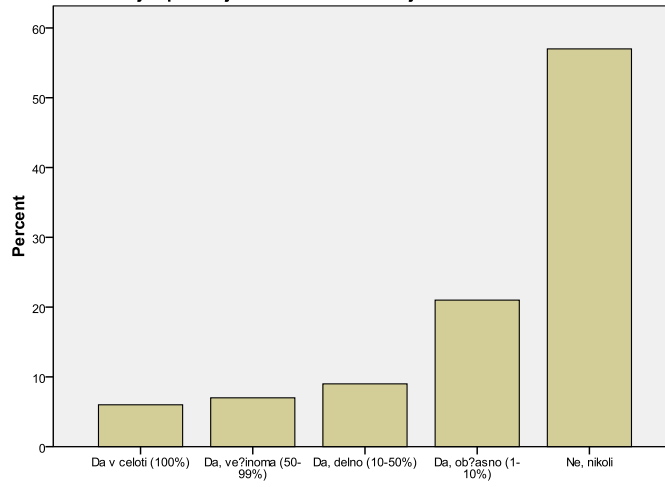
Naslednje vprašanje se nanaša: Doma (vključeno z delom na prostem za lastno kmetijsko dejavnost)

Naslednje vprašanje se nanaša: V poslovnih prostorih podjetja oz. organizacije (vključeno z delom na prostem v gradbeništvu in kmetijstvu)

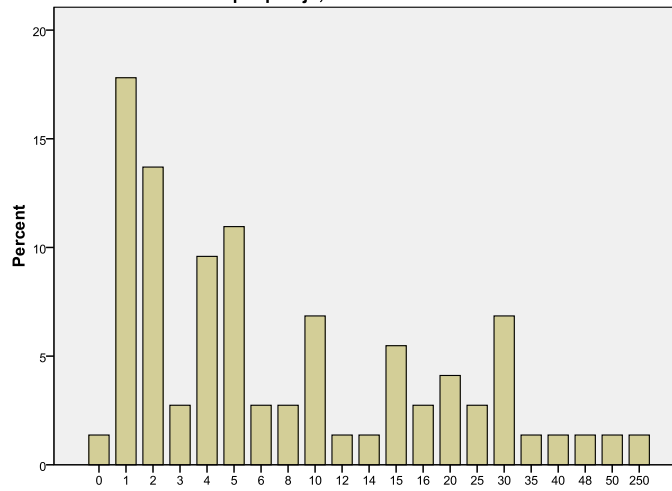
Naslednje vprašanje se nanaša: V poslovnih prostorih podjetja oz. organizacije (vključeno z delom na prostem v gradbeništvu in kmetijstvu)

Naslednje vprašanje se nanaša: Na lokaciji stranke oz. naročnika

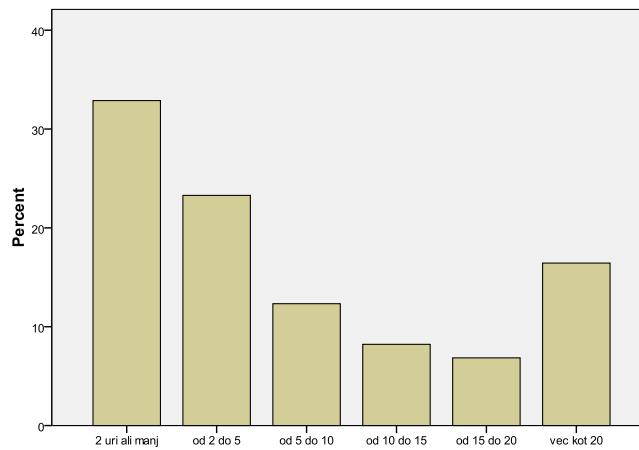
Naslednje vprašanje se nanaša: Na lokaciji stranke oz. naročnika

V povprečju, koliko ur tedens

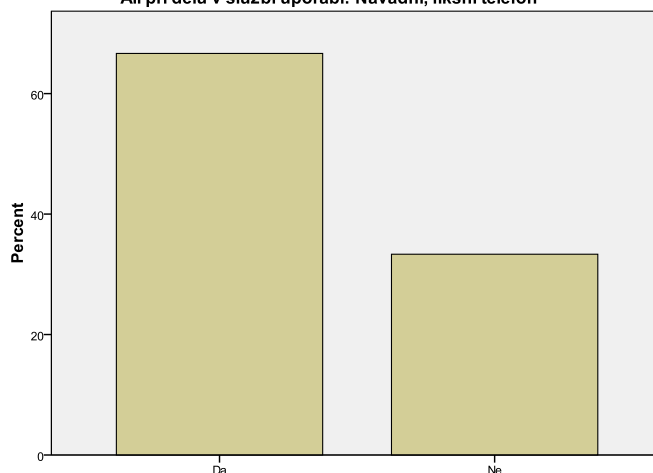

V povprečju, koliko ur tedens

V povprečju koliko ur na teden delate doma v tipicnem delovnem tednu.

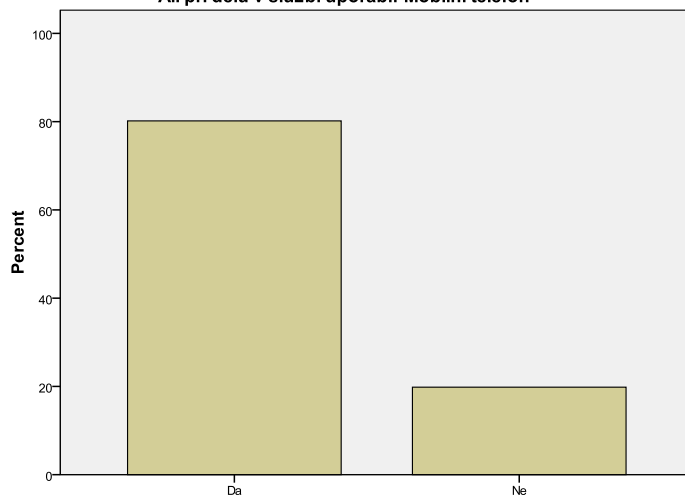

Ali pri delu v službi uporabl: Navadni, fiksni telefon

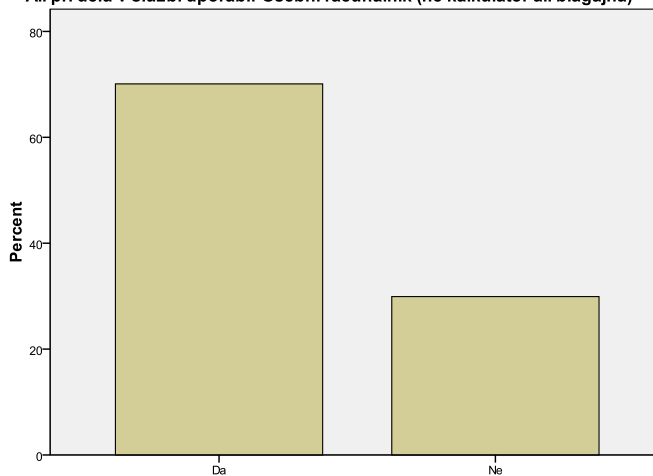
Ali pri delu v službi uporabl: Navadni, fiksni telefon

Ali pri delu v službi uporabl: Mobilni telefon

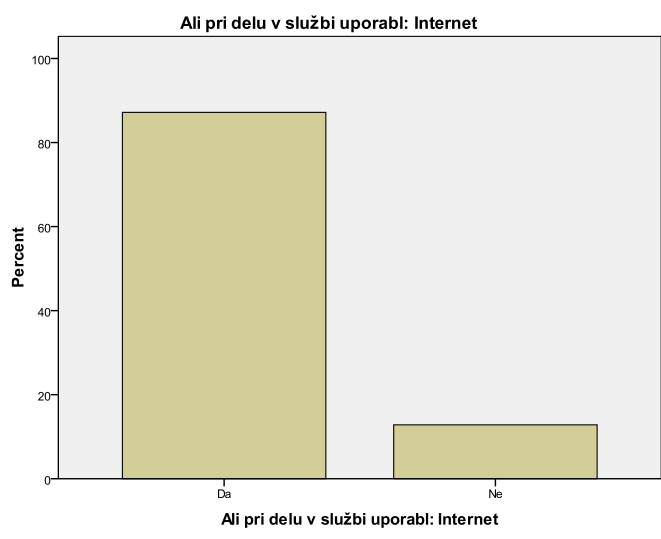
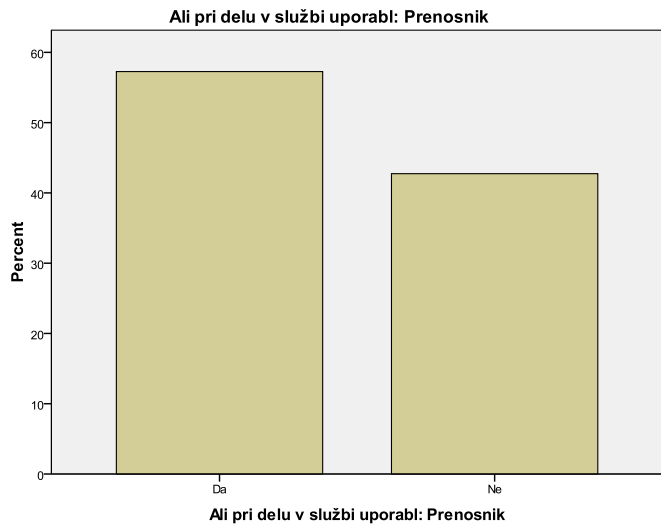

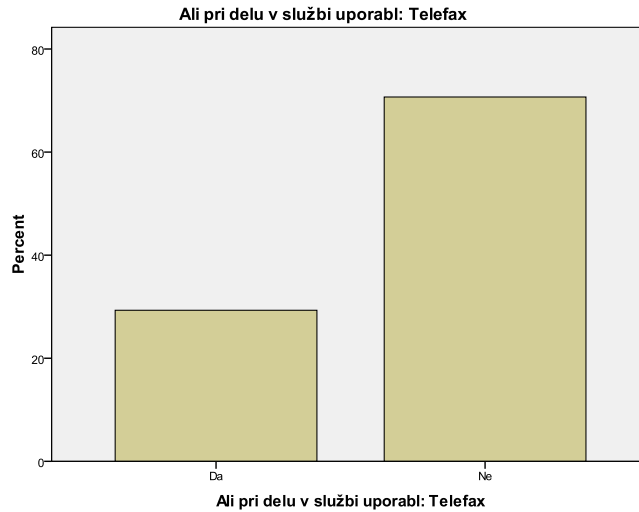
Ali pri delu v službi uporabl: Mobilni telefon

Ali pri delu v službi uporabl: Osebni računalnik (ne kalkulator ali blagajna)

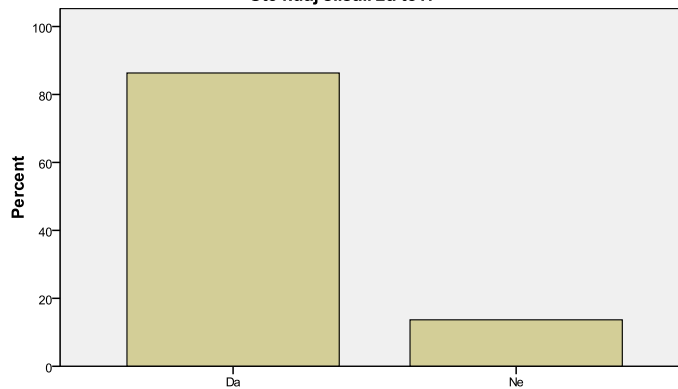
Ali pri delu v službi uporabl: Osebni računalnik (ne kalkulator ali blagajna)

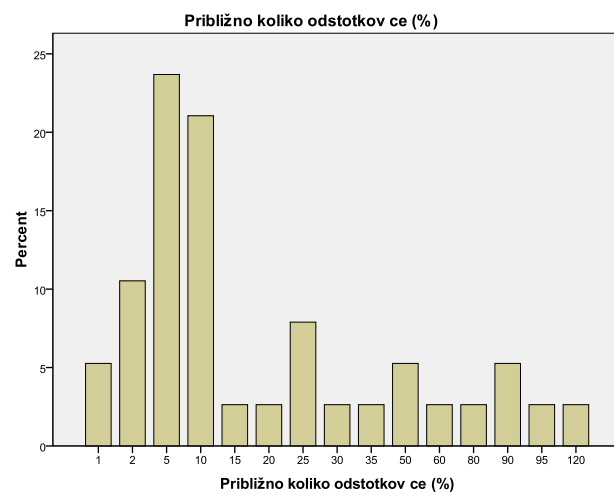
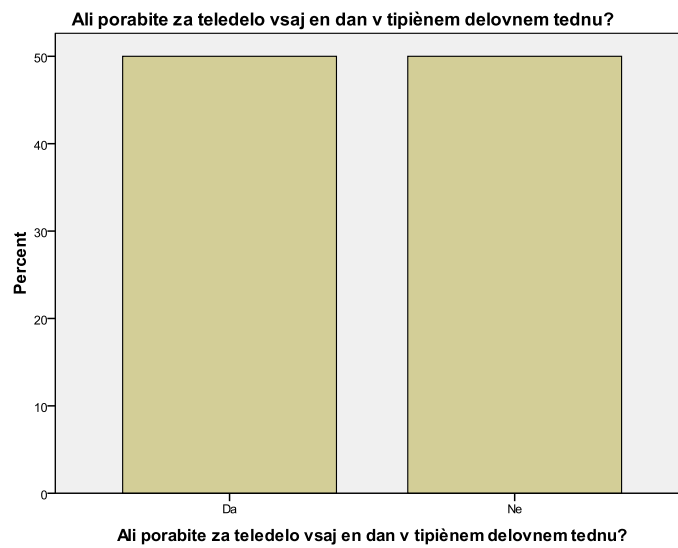
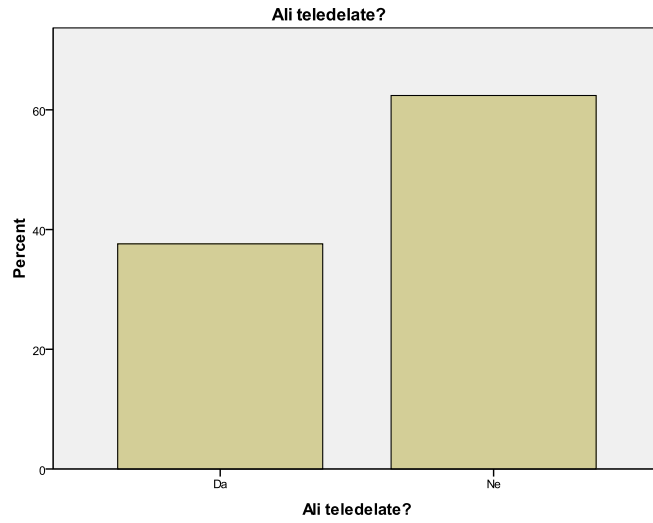

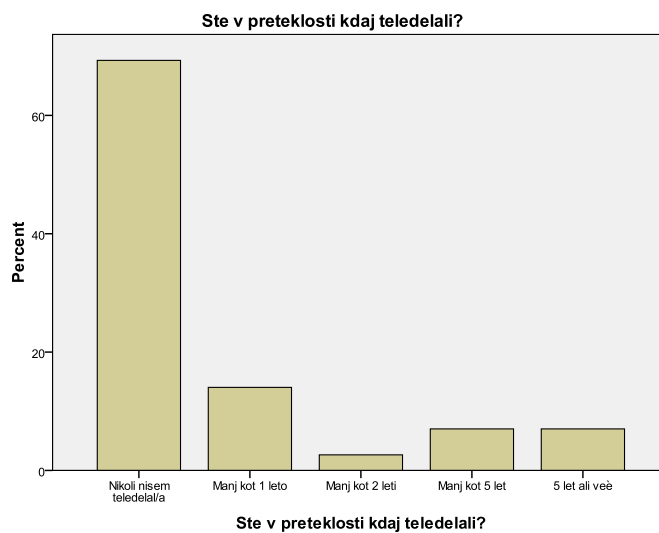
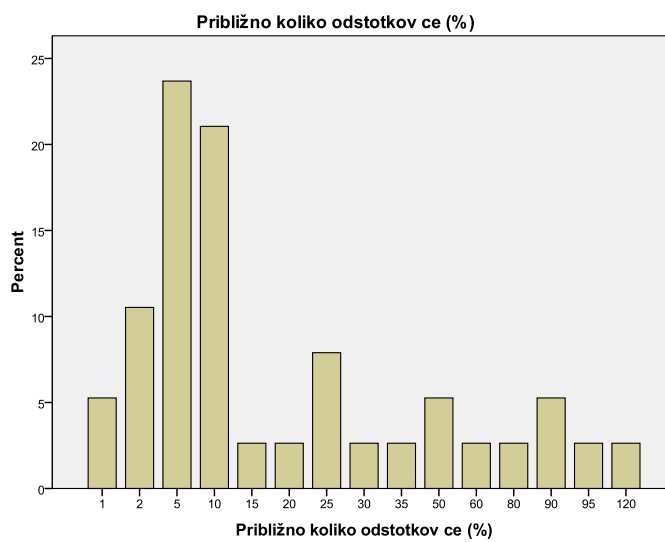
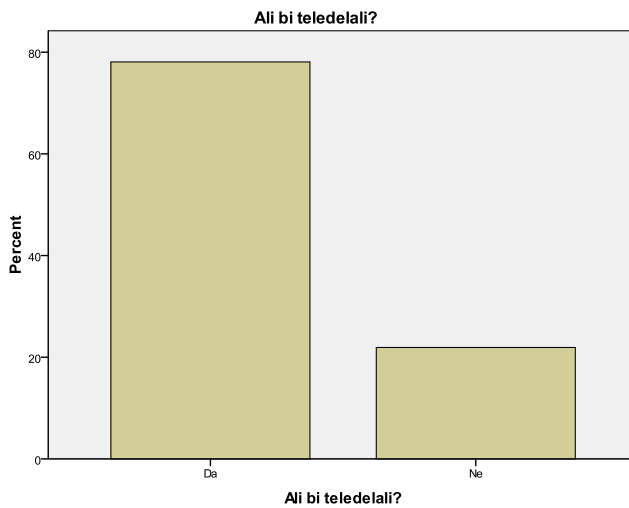
C Sklop 3: Vprašanja o teledelu

Moderne tehnologije omogočajo, da lahko delo opravljamo tudi od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja; temu rečemo teledelo. Z uporabo telefonov, faxov in računalnikov se izognemo dnevni vožnji v službo. Ste kdaj slišali za tovr

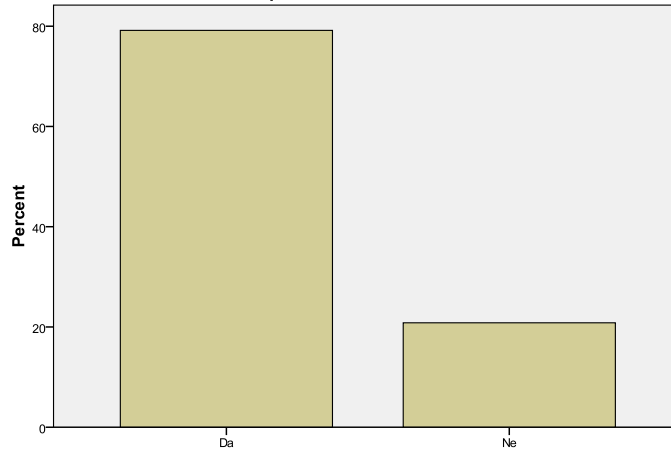

Moderne tehnologije omogočajo, da lahko delo opravljamo tudi od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja; temu rečemo teledelo. Z uporabo telefonov, faxov in računalnikov se izognemo dnevni vožnji v službo. Ste kdaj slišali za tovr

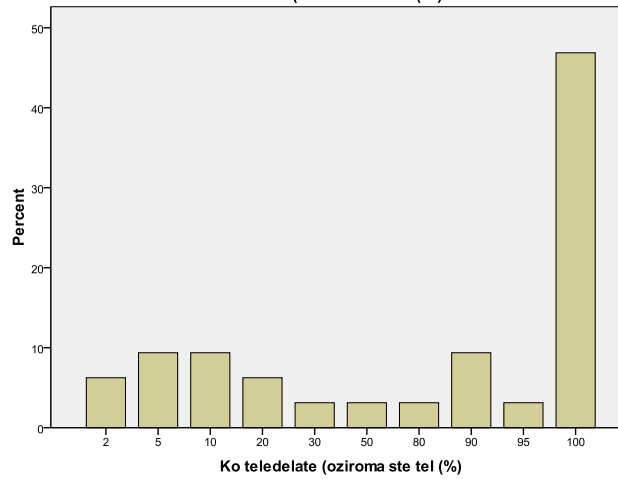

Ko teledelate (oziroma ste teledelali), imate »online« povezavo z osrednjimi prostori službe?

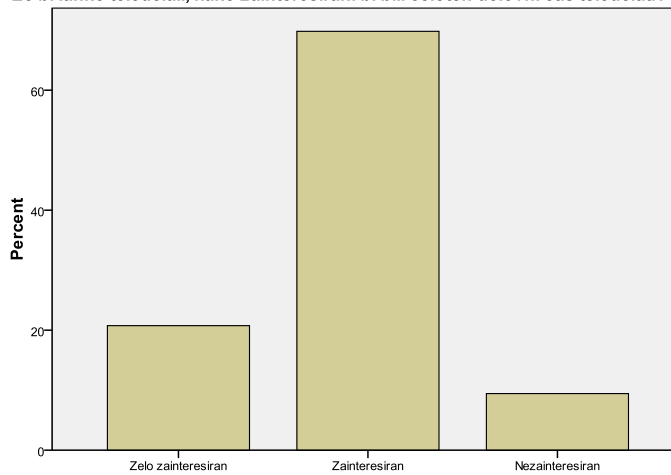
Ko teledelate (oziroma ste teledelali), imate »online« povezavo z osrednjimi prostori službe?

Ko teledelate (oziroma ste tel (%)

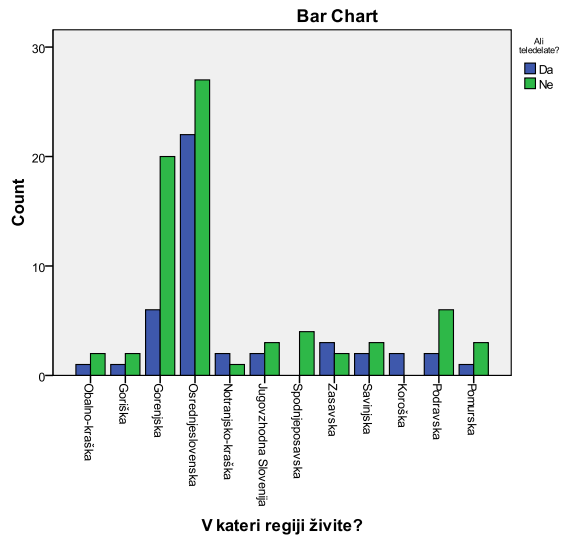
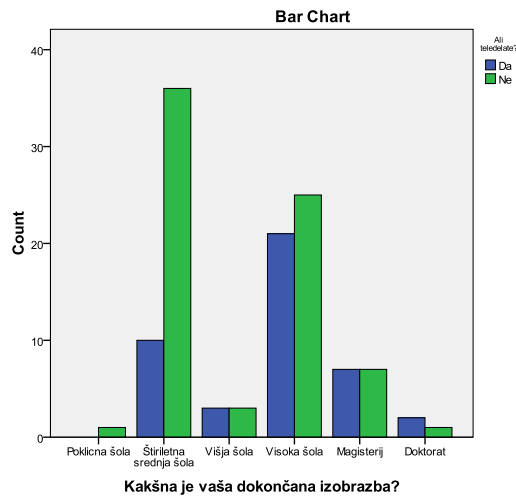
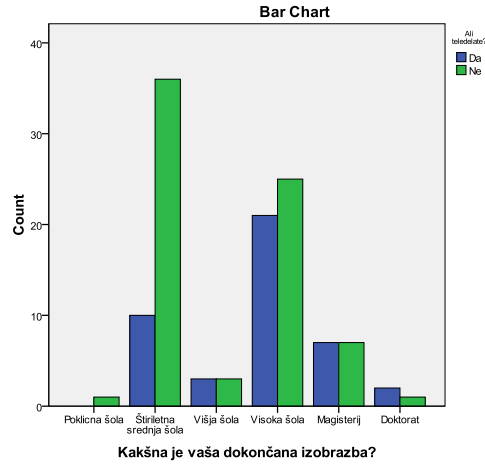

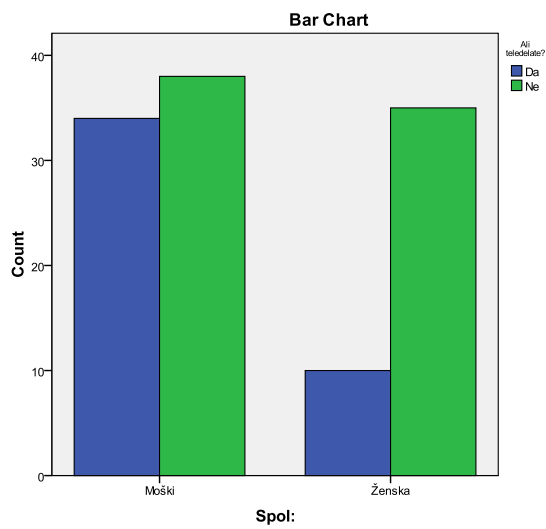
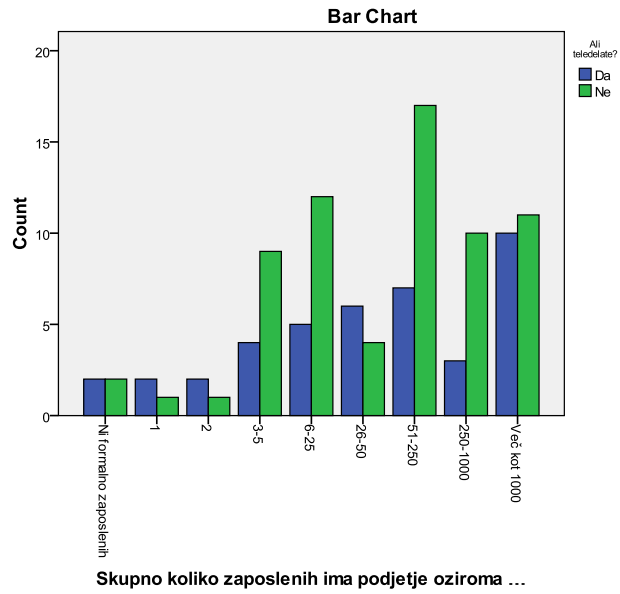
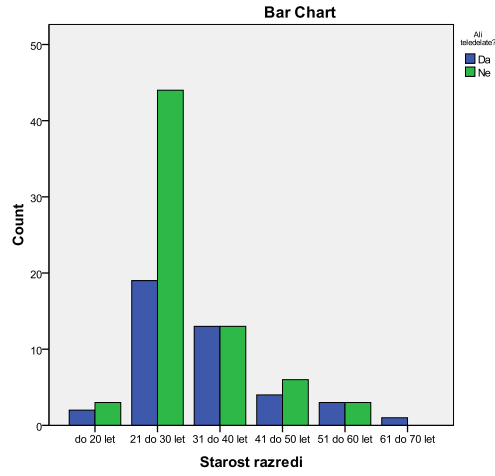
Ko teledelate (oziroma ste tel (%)

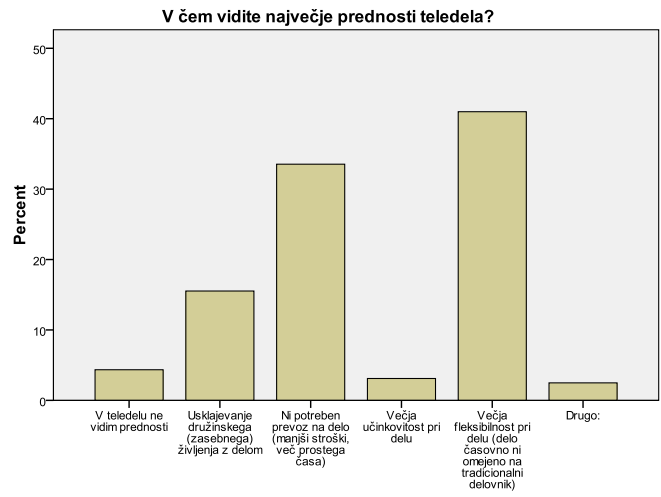
Èe bi lahko teledelali, kako zainteresirani bi bili celoten delovni èas teledelati?

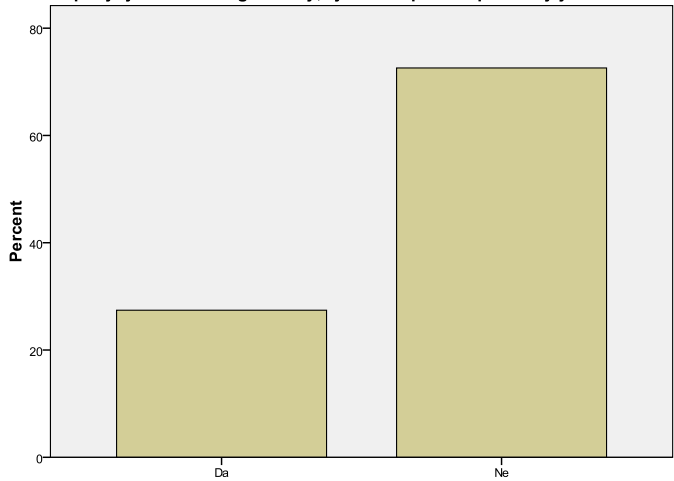
Èe bi lahko teledelali, kako zainteresirani bi bili celoten delovni èas teledelati?

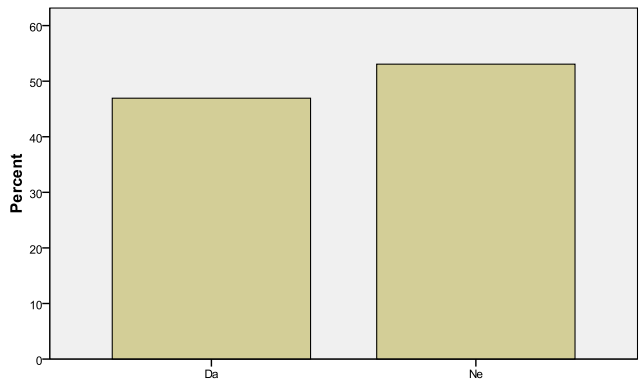

Ali se v podjetju oziroma organizaciji, kjer ste zaposleni poslužujejo teledela?

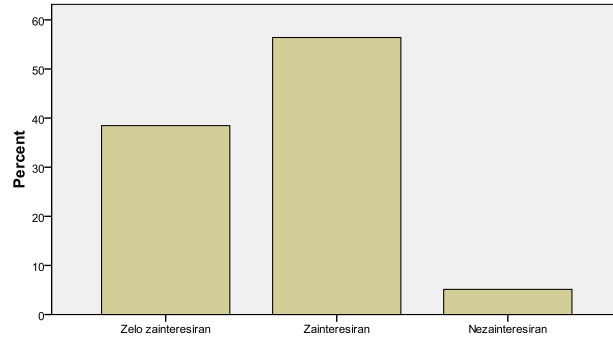
Ali se v podjetju oziroma organizaciji, kjer ste zaposleni poslužujejo teledela?

Ali menite, da v podjetju oziroma organizaciji, kjer ste zaposleni obstaja možnost za vpeljavo teledela?

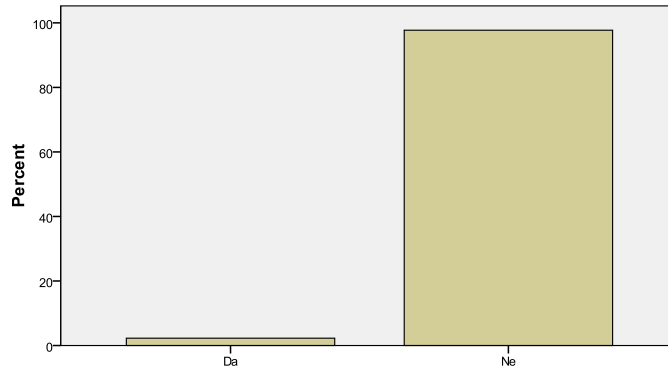
Ali menite, da v podjetju oziroma organizaciji, kjer ste zaposleni obstaja možnost za vpeljavo teledela?

Moderne tehnologije omogočajo, da lahko delo opravljamo tudi od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja: temu rečemo teledelo. Z uporabo telefonov, faxov in računalnikov se izognemo dnevni vožnji v službo. Ali bi bili v primeru zap

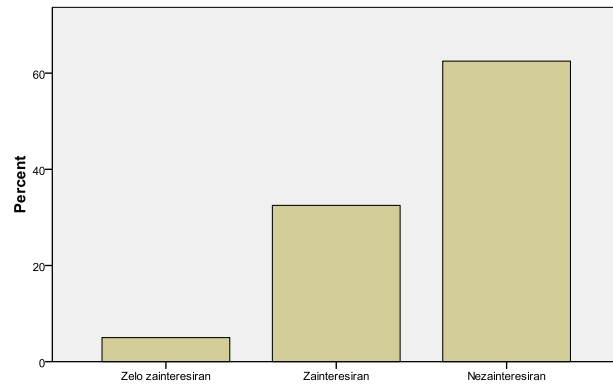
Moderne tehnologije omogočajo, da lahko delo opravljamo tudi od doma in drugih lokacij izven osrednjih prostorov podjetja: temu rečemo teledelo. Z uporabo telefonov, faxov in računalnikov se izognemo dnevni vožnji v službo. Ali bi bili v primeru zap

Teledelo se poleg doma opravlja iz posebej zato urejenih pisarn blizu delavčevega doma – tako imenovani telecentri. Tam delavec opravlja svoje delo v družbi teledelavcev iz drugih oddelkov ali podjetij. Delate v telecentru?

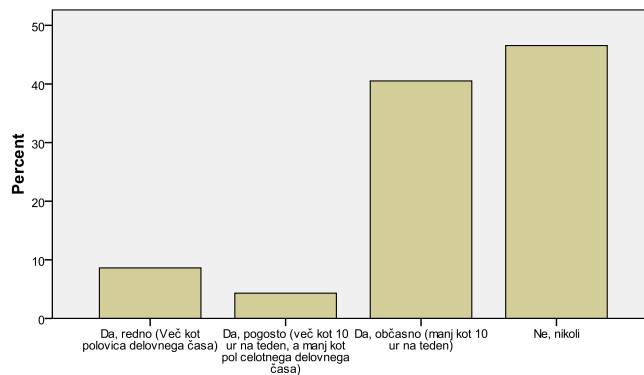
Teledelo se poleg doma opravlja iz posebej zato urejenih pisarn blizu delavčevega doma – tako imenovani telecentri. Tam delavec opravlja svoje delo v družbi teledelavcev iz drugih oddelkov ali podjetij. Delate v telecentru?

Bi bili zainteresirani teledelati v telecentru?

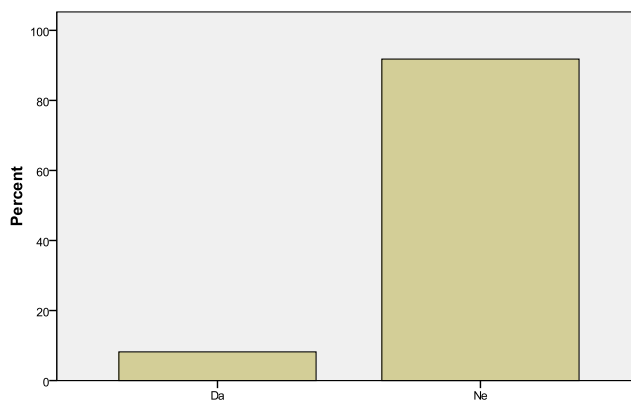
Bi bili zainteresirani teledelati v telecentru?

**Ali v okviru svojega dela tudi potujete (razen sam prevoz v službo in nazaj)?
Recimo poslovna potovanja, teren, lokacija stranke ali poslovnega partnerja.**

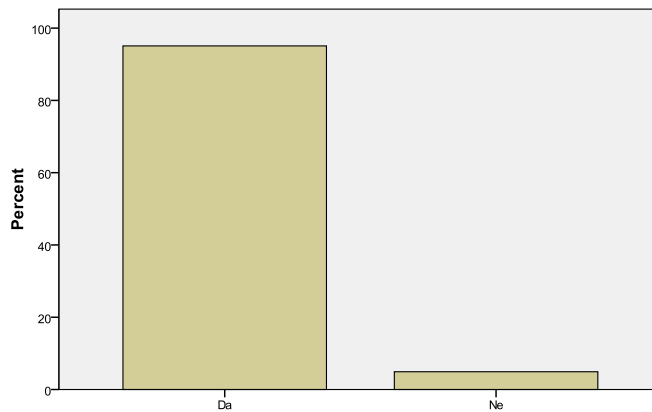
Ali v okviru svojega dela tudi potujete (razen sam prevoz v službo in nazaj)? Recimo poslovna potovanja, teren, lokacija stranke ali poslovnega partnerja.

Ali na potovanju oziroma preva: Navadni, fiksni telefon

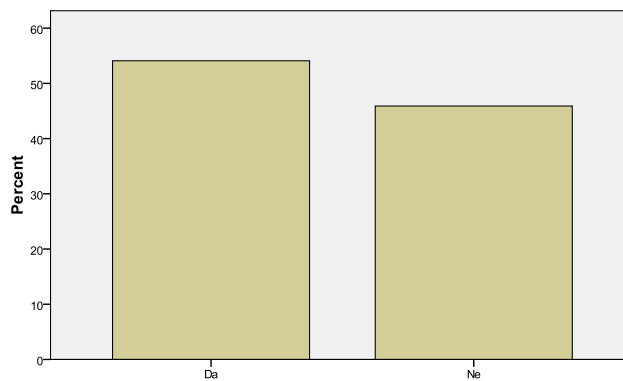
Ali na potovanju oziroma preva: Navadni, fiksni telefon

Ali na potovanju oziroma preva: Mobilni telefon

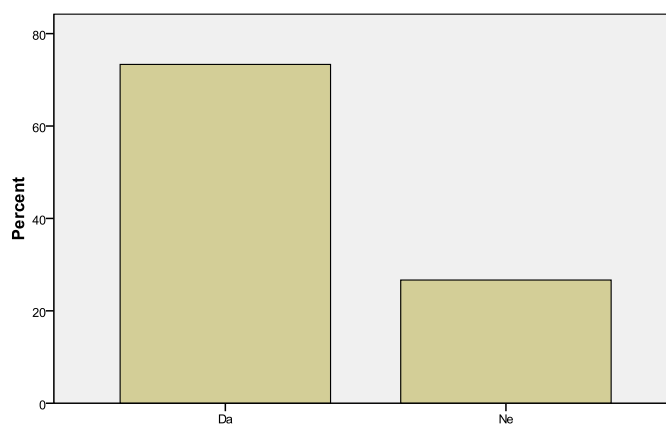
Ali na potovanju oziroma preva: Mobilni telefon

Ali na potovanju oziroma preva: Osebni računalnik (ne kalkulator ali blagajna)

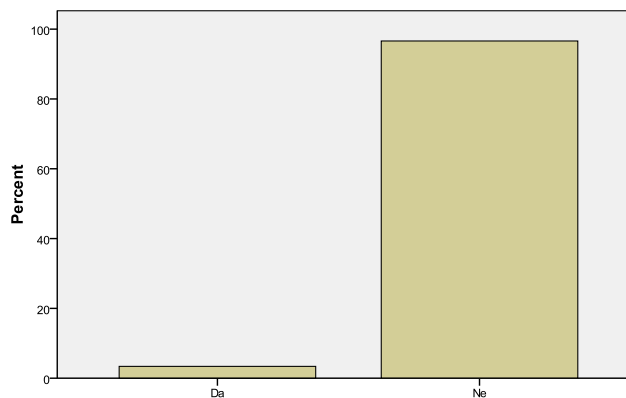
Ali na potovanju oziroma preva: Osebni računalnik (ne kalkulator ali blagajna)

Ali na potovanju oziroma preva: Internet

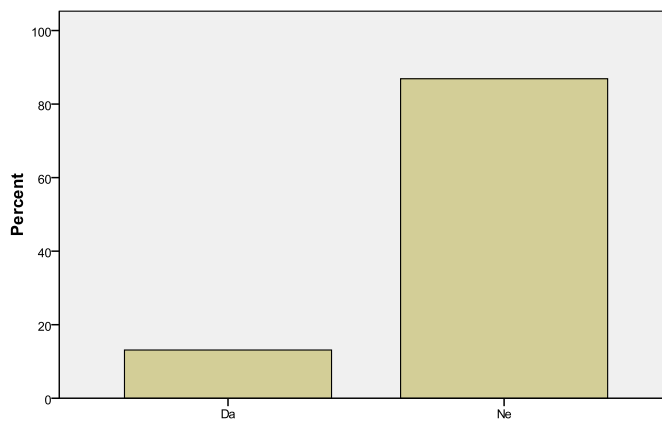
Ali na potovanju oziroma preva: Internet

Ali na potovanju oziroma preva: telefaks

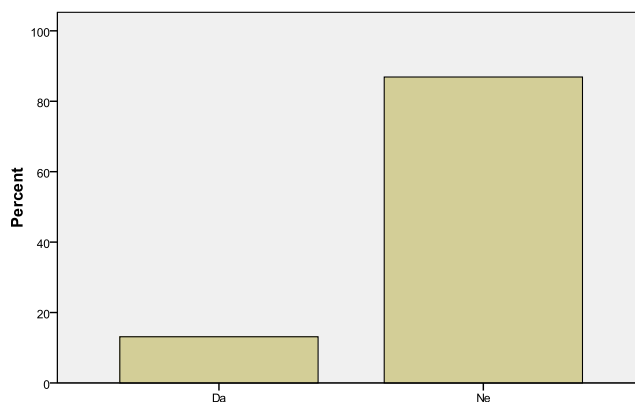
Ali na potovanju oziroma preva: telefaks

Ali na potovanju oziroma preva: Elektronska tablica

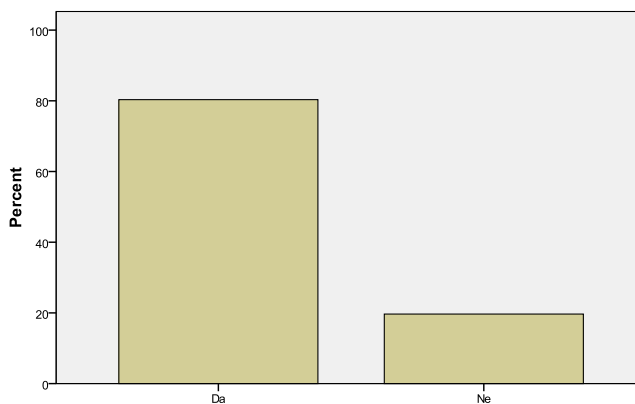
Ali na potovanju oziroma preva: Elektronska tablica

Ali na potovanju oziroma preva: Dlančnik/komunikator

Ali na potovanju oziroma preva: Dlančnik/komunikator

Še vedno govorimo o delu med : E-mail

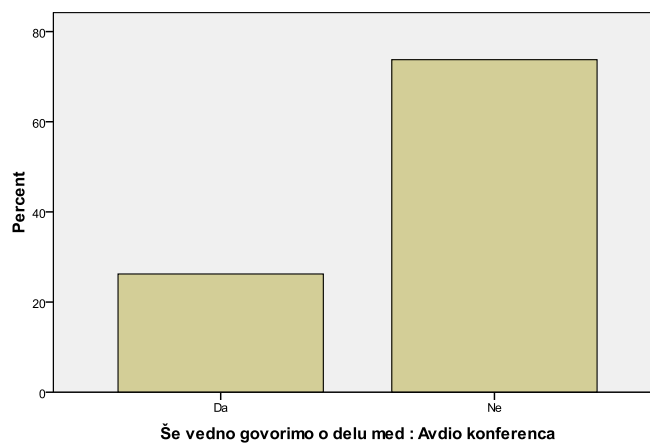

Še vedno govorimo o delu med : E-mail

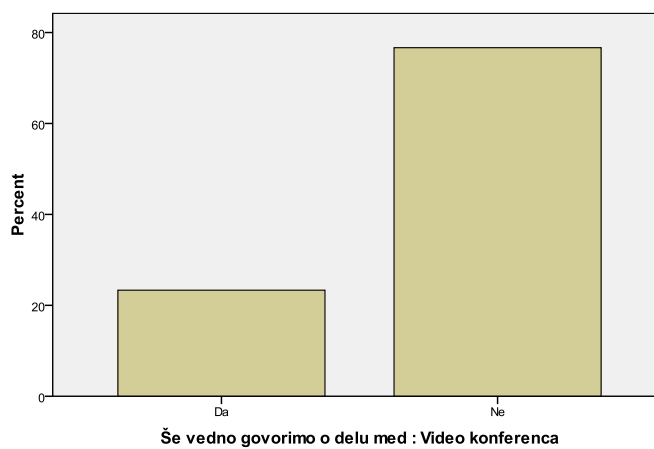
Še vedno govorimo o delu med : Fax

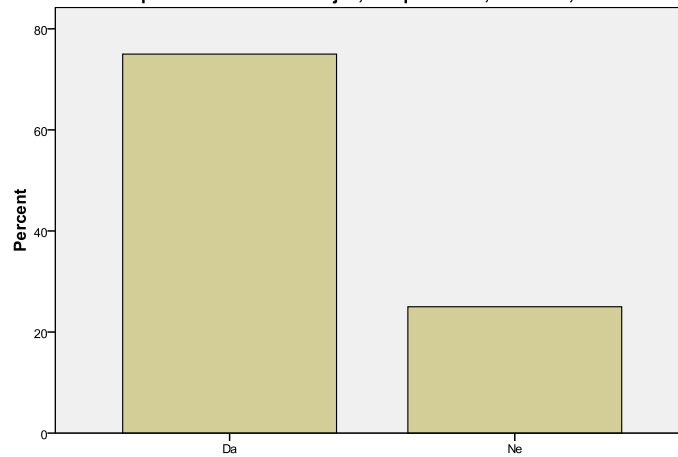
Še vedno govorimo o delu med : Avdio konferenca

Še vedno govorimo o delu med : Video konferenca

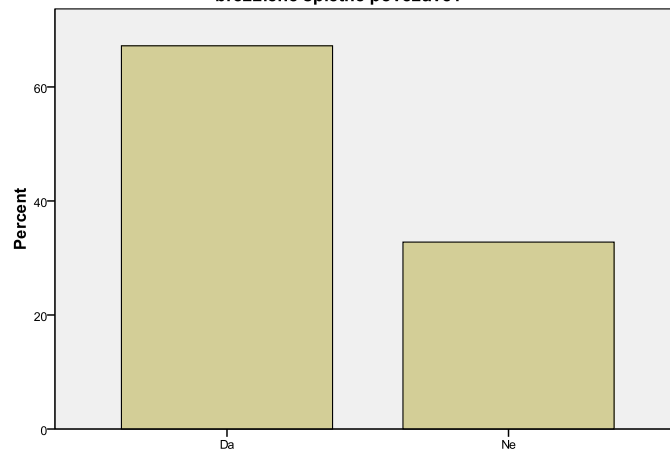

Uporabljate računalniški sistem, ki ljudem na drugih lokacijah omogoča dostop do skupnih datotečnih serverjev, baz podatkov, intraneta,...

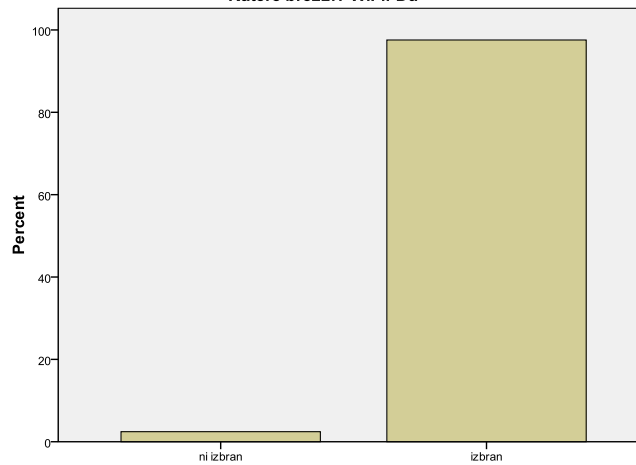
Uporabljate računalniški sistem, ki ljudem na drugih lokacijah omogoča dostop do skupnih datotečnih serverjev, baz podatkov, intraneta,...

Ali, ko ste izven osrednje pisarne, na potovanjih, terenu, pri strankah uporabljate brezžične spletne povezave?

Ali, ko ste izven osrednje pisarne, na potovanjih, terenu, pri strankah uporabljate brezžične spletne povezave?

Katere brezžični WiFi: Da

Katere brezžični WiFi: Da

